

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Херсонський навчально-науковий інститут

Кафедра економіки

«Допущений до захисту»

В.о. завідувача кафедри

 Руснак А.В.

«08» грудня 2024р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

**на тему: Дослідження та удосконалення управління фінансами підприємства в
ринкових умовах господарювання**

Виконала:

студентка групи 6418зм

Морозюк О.М.

(підпис)

Керівник роботи:

професор кафедри економіки,

д.е.н., професор

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

Ломоносова О.Е.

(підпис)

Херсон–2024р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Херсонський навчально-науковий інститут

Кафедра Економіки

Спеціальність 076 «Підприємництво та торгівля»

Освітня програма «Бізнес і приватне підприємництво»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 Ломоносова О.Е.
(підпис)

«17» жовтня 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студентці

Морозюк Оксані Миколаївні

(Прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи Дослідження та удосконалення управління фінансами підприємства в ринкових умовах господарювання

Керівник роботи Ломоносова Олена Едуардівна, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені розпорядженням директора ХННІ НУК від «17» жовтня 2024 р. № 10

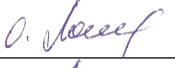
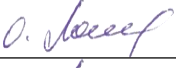
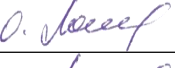
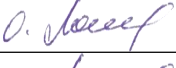
2. Термін подання роботи: 7 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи Первинна, фінансова і статистична звітність підприємства; інформація Державної служби статистики України, Закони України, постанови Кабінету міністрів України

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Ломоносова О.Е., професор кафедри економіки		
2	Ломоносова О.Е., професор кафедри економіки		
3	Ломоносова О.Е., професор кафедри економіки		

7. Дата видачі завдання

«17» вересня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів випускної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Обґрунтування актуальності і мети роботи	до 03.10.2024 р.	виконано
2.	Опрацювання нормативно-законодавчої бази, аналіз літературних джерел	до 17.10.2024 р.	виконано
3.	Збір, обробка і узагальнення статистичних даних і даних річних фінансових звітів	до 31.10.2024 р.	виконано
4.	Оцінка ефективності діяльності підприємства та розробка пропозицій з удосконалення	до 14.11.2024 р.	виконано
5.	Обґрунтувати висновки	до 22.11.2024 р.	виконано
6.	Оформлення роботи та подання на кафедру	до 07.12.2024 р.	виконано

Здобувач

(підпис)

Морозюк О.М.

(ПІБ)

Керівник роботи

(підпис)

Ломоносова О.Е.

(ПІБ)

АНОТАЦІЯ

Морозюк Оксана «Дослідження та удосконалення управління фінансами підприємства в ринкових умовах господарювання» - Херсонський навчально-науковий інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, 2024. – Рукопис.

Обрана тема даної дипломної роботи «Дослідження та удосконалення управління фінансами підприємства в ринкових умовах господарювання» є актуальною. Метою написання кваліфікаційної роботи є дослідження та удосконалення системи управління фінансами підприємства Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» в ринкових умовах господарювання.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання:

- висвітлити теоретичні та організаційні основи управління фінансами підприємства;
- провести аналіз системи управління фінансами підприємства;
- розробити рекомендації по вдосконаленню системи управління фінансами підприємства в ринкових умовах господарювання.

Об'єктом дослідження є фінансово–господарська діяльність Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз».

Предметом дослідження є теоретичні та методико–прикладні підходи до процесу управління фінансами підприємства.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

В першому розділі висвітлено теоретичні основи процесу управління фінансами підприємства, а саме: економічна сутність та організація фінансів підприємств, особливості управління фінансами на підприємстві, та методологічні підходи та система показників для оцінки ефективності діяльності підприємства.

В другому розділі досліджено організацію системи управління фінансами Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз»: проведено оцінку ефективності фінансово–господарської діяльності підприємства, зокрема його фінансової стійкості і ліквідності (платоспроможності).

У третьому розділі розроблено напрямки вдосконалення системи управління фінансами підприємства в ринкових умовах господарювання та забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Четвертий розділ присвячено питанням охорони праці та безпеки у надзвичайних ситуаціях.

Ключові слова: фінанси, оборотні кошти, валовий та чистий дохід, прибуток, виручка.

ANNOTATION

Morozyuk Oksana “Research and improvement of enterprise financial management in market conditions” - Kherson Educational and Research Institute of the National University of Shipbuilding named after Admiral Makarov, 2024 - Manuscript.

The chosen topic of this diploma work “Research and improvement of enterprise financial management in market conditions” is relevant. The purpose of writing a qualification work is to study and improve the financial management system of the enterprise of the Ivano-Frankivsk branch of PJSC Concern Galnaftogaz in market conditions.

To achieve this goal, the following objectives were set:

- to highlight the theoretical and organizational foundations of enterprise financial management;
- to analyze the system of enterprise financial management;
- to develop recommendations for improving the system of enterprise financial management in market conditions.

The object of research is the financial and economic activity of the Ivano-Frankivsk branch of PJSC Concern Galnaftogaz.

The subject of the study is theoretical and methodological approaches to the process of enterprise financial management.

The structure of the paper consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references and appendices.

The first section highlights the theoretical foundations of the enterprise financial management process, namely: the economic essence and organization of enterprise finances, features of financial management at the enterprise, and methodological approaches and a system of indicators for assessing the efficiency of the enterprise.

The second section investigates the organization of the financial management system of the Ivano-Frankivsk branch of PJSC Concern Galnaftogaz: an assessment of the efficiency of the financial and economic activities of the enterprise, in particular its financial stability and liquidity (solvency), is carried out.

In the third section, the author develops directions for improving the system of enterprise financial management in market conditions and ensuring the financial security of the enterprise.

The fourth section is devoted to the issues of labor protection and safety in emergency situations.

Keywords: finance, working capital, gross and net income, profit, revenue.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ	
ПІДПРИЄМСТВА.....	13
1.1. Економічна сутність та організація фінансів підприємств	13
1.2. Особливості управління фінансами на підприємстві.....	17
1.3. Методологічні підходи та система показників для оцінки ефективності діяльності підприємства	24
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ	
ІВАНО–ФРАНКІВСЬКОЇ ФІЛІЇ ПАТ «КОНЦЕРН ГАЛНАФТОГАЗ»	33
2.1. Загальна характеристика діяльності підприємства	33
2.2. Оцінка ефективності фінансово–господарської діяльності Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз»	40
2.3. Оцінка ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства	61
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ	
ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ	
ГОСПОДАРЮВАННЯ	73
3.1. Пропозиції по прискоренню швидкості обертання авансованого капіталу Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз»	73
3.2. Забезпечення фінансової безпеки підприємства	80
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Управління фінансами підприємств, які функціонують в умовах вільного ринку, є найменш дослідженою галуззю вітчизняної економічної науки. Така ситуація повною мірою закономірна. За адміністративно–командної економіки переважна більшість підприємств мала державну форму власності, і здійснювала свою господарську діяльність згідно із централізованими планами. Управління фінансами підприємства проводилось в адміністративному порядку: на рівні міністерств і відомств приймалися рішення про розподіл прибутку суб'єктів господарювання, виділення їм асигнувань на здійснення капіталовкладень чи поповнення обігових коштів тощо. Менеджерам підприємства не потрібно було приймати рішення щодо збільшення статутного капіталу, емісії акцій чи облігацій, управління інвестиційними вкладеннями та інше. Тому за сучасних умов функціонування підприємств, які належать до різних форм власності, стоїть гостре питання щодо управління своєю господарською діяльністю. Як свідчить статистика України найбільш поширеною формою управління є колективна власність. Тому обрана тема даної роботи «Дослідження та удосконалення управління фінансами підприємства в ринкових умовах господарювання» є актуальною.

Аналіз поточного фінансового стану підприємства займає особливе місце у широкому колі заходів фінансового управління. Таке становище пов'язано з тим, що в процесі зіставлення фактичного фінансового стану підприємства з його цілями на визначений період діяльності, фінансовими службами розробляється і реалізується система конкретних планових заходів, спрямованих на досягнення поточних та середньострокових цілей розвитку.

Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статичі за певний період, так і в динаміці – за ряд періодів, дасть змогу визначити

«больові точки» у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення.

Неефективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій.

Метою написання кваліфікаційної роботи є дослідження та удосконалення системи управління фінансами підприємства Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» в ринкових умовах господарювання.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання:

- висвітлити теоретичні та організаційні основи управління фінансами підприємства;
- провести аналіз системи управління фінансами підприємства;
- розробити рекомендації по вдосконаленню системи управління фінансами підприємства в ринкових умовах господарювання.

Об'єктом дослідження є фінансово–господарська діяльність Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз».

Предметом дослідження є теоретичні та методико–прикладні підходи до процесу управління фінансами підприємства.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

В першому розділі висвітлено теоретичні основи процесу управління фінансами підприємства, а саме: економічна сутність та організація фінансів підприємств, особливості управління фінансами на підприємстві, та методологічні підходи та система показників для оцінки ефективності діяльності підприємства.

В другому розділі досліджено організацію системи управління фінансами Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз»: проведено оцінку

ефективності фінансово–господарської діяльності підприємства, зокрема його фінансової стійкості і ліквідності (платоспроможності).

У третьому розділі розроблено напрямки вдосконалення системи управління фінансами підприємства в ринкових умовах господарювання шляхом прискорення швидкості обертання авансованого капіталу та забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Четвертий розділ присвячено питанням охорони праці та безпеки у надзвичайних ситуаціях.

Інформативною базою дослідження виступили праці вітчизняних та зарубіжних фахівців в галузі фінансового аналізу та фінансового менеджменту, матеріали спеціалізованої періодичної преси, нормативно–правові матеріали. Крім того джерелами інформації при написанні даної роботи служать форми бухгалтерської звітності Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз», статистична і оперативна звітність.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та організація фінансів підприємств

У фінансовій системі держави головною, визначальною її ланкою виступають фінанси підприємств. Тому що вони функціонують у тій же сфері суспільного виробництва, де створюються матеріальні блага, валовий внутрішній продукт і національний дохід суспільства, а також формується основна частина фінансових ресурсів держави.

Розподіл і перерозподіл матеріальних і духовних благ, які створюються, в грошовій формі здійснюється за допомогою фінансів шляхом створення цільових грошових фондів у відповідних підрозділах (ланках) народного господарства.

Використання фінансів дає можливість підприємствам сфери матеріального виробництва забезпечити безперервність процесу відтворення, вирішення виробничих, економічних та соціальних задач, формування централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів як на рівні держави, так і на рівні господарюючих суб'єктів.

Економічну природу фінансів підприємств розкриває сукупність грошових відносин, які виникають у господарюючих суб'єктів у процесі їх створення і здійснення виробничо-фінансової діяльності. До таких видів відносин належать:

– грошові відносини між підприємствами та їх засновниками, які виникають при формуванні статутного фонду (капіталу), – одержання грошей з Державного бюджету, надходження пайових внесків та ін. Статутний капітал – головне джерело формування власних коштів підприємства. За його рахунок формуються основні фонди й оборотні активи підприємств. [70]

Сума статутного капіталу державного і муніципального підприємств відображає розмір статутного фонду, а акціонерного товариства – суму випущених ним акцій;

- грошові відносини між підприємствами та іншими суб'єктами господарювання (постачальниками, покупцями, будівельними та іншими організаціями), які виникають у процесі купівлі–продажу продукції, надання послуг тощо.

Ці відносини досить значні в діяльності підприємств, оскільки вони виникають у сфері матеріального виробництва, де виготовляється та реалізується продукція, надходить виручка, створюються доходи і накопичення, які є джерелом відшкодування затрат, сплати податків і платежів, формування внутрішньогосподарчих грошових фондів та ін.;

- грошові відносини між підприємствами та різноманітними ланками фінансово–кредитної системи відповідно до внесків у ці ланки (бюджет, централізовані фонди і т.д.) різних видів податків і платежів і отриманих з них коштів на різні цілі. Сюди ж відносяться фінансові відносини підприємств з установами банків, які виникають у процесі отримання і погашення кредитів, здійснення безготівкових розрахунків, а також відносини з органами майнового і особистого страхування по лінії сплати до них підприємствами страхових внесків і отримання від них відповідних страхових відшкодувань. До цієї групи включаються й відносини підприємств з фондовим ринком та інвестиційними фондами;

- грошові відносини між підприємством і зайнятими на ньому працівниками з приводу формування фонду оплати праці, її виплати, матеріального заохочення; виплати дивідендів по акціях, а також стягування грошей за нанесений збиток і утримання податків;

- грошові відносини в середині самих підприємств, які виникають при розподілі отримуваних доходів і накопичень, формуванні різноманітних фондів грошових коштів. Так, при розподілі отримуваної виручки, її частину підприємства направляють, перш за все, на відшкодування вартості спожитих у

виробництві основних і оборотних фондів, потім на відшкодування живої праці, а з частини, яка залишилась, формують чистий дохід (прибуток), з якого утворюють і поповнюють відповідні резерви і фонди: резервний фонд, статутний фонд, фонд розвитку виробництва, фонд соціального розвитку, фонд матеріального стимулювання, фонд дивідендів (в акціонерних товариствах) тощо.

Тобто створення і функціонування підприємств, їх господарська діяльність пов'язані з грошовими відносинами, які опосередковують процес виробництва і продажу продукції, отримання доходів і накопичень і їх розподіл по відповідних каналах (фондах). У цьому зв'язку, об'єктом фінансів підприємств виступають грошові відносини, пов'язані з отриманням доходів і накопичень, їх розподілом, формуванням і використанням відповідних фондів грошових коштів. Суб'єктами є підприємства і організації, установи (банківські і бюджетні), позабюджетні фонди та інші і господарюючі суб'єкти.

Матеріальною умовою появи і функціонування фінансів виступають гроші, які лежать в основі функціонування відповідних видів грошових відносин підприємств.

Виникнення фінансових відносин підприємств відбувається в процесі первинного розподілу отриманого ними валового внутрішнього продукту ($c + V + ni$), коли з нього відшкодовується, перш за все, вартість використаних у процесі виробництва засобів виробництва (c). Потім зі знов створеної живою працею вартості ($y + m$), що залишилася, формується фонд оплати праці (y – необхідним продукт), і чистий дохід (ot – доданий продукт), який розподіляється в подальшому на формування відповідних фондів грошових коштів, що приймають форму фінансових ресурсів. Тобто розподіл отримуваних доходів і накопичень у підприємств відбувається шляхом створення відповідних фондів грошових коштів. [34]

Таким чином, фінанси підприємств – це система грошових відносин, які виникають у процесі отримання і розподілу грошових доходів і

накопичень, формування і використання відповідних фондів грошових коштів.

Матеріальною базою фінансів підприємств є виробництво. Тобто в процесі виробництва продукції, її продажу формуються відповідні доходи підприємств, фонди грошових коштів. Фінанси підприємств і виробництво взаємопов'язані між собою і впливають один на одного. Чим міцніша економіка підприємств, тим стійкіший їхній фінансовий стан. Тобто стійкість фінансового стану підприємств забезпечується зростанням виробництва і підвищенням його ефективності.

Матеріальним змістом фінансів підприємств є фонди грошових коштів, які створюються в підприємствах при розподілі їх доходів і накопичень.

Фінанси підприємств слід відрізняти від грошей, грошових коштів, фінансових ресурсів. Гроші, грошові кошти, фінансові ресурси – це специфічні, самостійні економічні категорії, які мають свій зміст. Їх можна змінювати кількісно (збільшувати, зменшувати). Фінанси ж підприємств – це грошові відносини, які функціонують на основі грошей. Їх не можна змінювати кількісно.

Призначення фінансів підприємств – забезпечити фінансовими ресурсами безперервність процесу виробництва господарюючих суб'єктів, розширення їх виробничих фондів (основних і оборотних), спричиняти активний вплив на зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції, зростання накопичень і підвищення ефективності виробництва.

Головними принципами, на основі яких базується організація фінансів, є: демократичний централізм; господарський (комерційний) розрахунок; самофінансування.

Демократичний централізм у сфері фінансів проявляється в централізації державою частини доходів підприємств в централізовані фонди (Державний бюджет) шляхом стягнення різних податків і платежів, які встановлюються державою, а розраховуються і сплачуються самими платниками під контролем держави, в проведенні єдиної політики

оподаткування, фінансування, кредитування і розрахунків – з одного боку, в господарській самостійності ведення підприємствами виробничо–фінансової діяльності, розподілу і використання отримуваних власних доходів і накопичень – з іншого.

Принцип плановості у сфері фінансів виявляється в розробці на основі виробничих показників фінансових планів з визначенням у них фінансових ресурсів у обсягах, необхідних для виконання планів економічного і соціального розвитку підприємств.

Господарський (комерційний) розрахунок – основний метод господарювання підприємств, який базується на співвідношенні витрат з результатами діяльності й передбачає відшкодування витрат власними доходами, а також забезпечення рентабельності виробництва.

Впровадження господарського (комерційного) розрахунку на підприємствах здійснюється шляхом реалізації його принципів:

- господарсько–оперативної самостійності;
- самоокупності;
- матеріального зацікавлення і матеріальної відповідальності;
- контролю гривнею за результатами діяльності.

Найважливішим серед принципів госпрозрахунку є принцип самоокупності. Він передбачає покриття витрат підприємства власними доходами і отримання накопичень, необхідних для сплати відповідних податків до бюджету, розв'язання соціальних питань і матеріального стимулювання робітників підприємства за результатами їхньої праці. Мінімальний рівень рентабельності, який забезпечує підприємствам отримання накопичень (прибутку), необхідних для їхньої роботи на самоокупності, за розрахунками економістів, повинен складати 8–15% до собівартості проданої продукції, наданих послуг. Це значить, що на кожні 100 грн затрат підприємство має отримати 8–15 грн прибутку.

Досить важливим принципом організації фінансів підприємств виступає самофінансування. Воно проявляється в забезпеченні розширеного

відтворення, матеріального стимулювання робітників і вирішенні соціальних питань підприємств за рахунок власних фінансових ресурсів (прибутку, амортизаційних відрахувань та ін.). При самофінансуванні не лише відшкодовуються витрати з виробництва і продажу продукції, вносяться платежі до бюджету, вирішуються питання соціального розвитку підприємства і матеріального стимулювання робітників, як при самоокупності, але й фінансуються капітальні вкладення, приріст власних обігових активів та інші витрати з розширення виробництва за рахунок власних фінансових ресурсів. У той же час, самофінансування не виключає (при нестачі власних фінансових ресурсів на фінансування розширення виробництва) залучення довгострокових кредитів банку на основі поверненості і платності. Фінансування ж з бюджету цих підприємств на розширення виробництва не здійснюється. Для роботи підприємств на умовах самофінансування, вони, за розрахунками економістів, мусять забезпечувати рівень прибутковості, який відповідає рентабельності в 30–35 % до собівартості реалізованої продукції, послуг. Цей рівень рентабельності – величина відносна й залежить від віку і ступеня зношеності наявних у підприємства основних фондів, що підлягають заміні. Зі збільшенням обсягів заміщуваних основних фондів і їхнім розширенням підприємства повинні збільшувати обсяги накопичень (прибутку) як основного джерела фінансових ресурсів для їх фінансування, що має призводити, як правило, до зростання рівня рентабельності, і навпаки.

Теоретичні розробки представників сучасної науки про фінанси підприємств присвячені обґрунтуванню найефективніших шляхів вирішення проблеми. З якими стикаються суб'єкти господарювання при здійсненні ними фінансової та інвестиційної діяльності. Про непересічне значення наукового доробку провідних учених–фінансистів свідчить уже те, що багатьом з них присвоєні Нобелівська премія з економіки. За видатний внесок у розвиток теорії фінансів підприємств цю премію отримали Дж. Тобін, Ф. Модільяні, Г. Марковіц, В. Шарп, М. Міллер та ін. Зрозуміло, що без належного теоретико–методологічного забезпечення неможливе успішне функціонування

ринків капіталів, фінансових посередників, окремих підприємств, а також прийняття досконалих законодавчих норм, які регулюють фінансову діяльність суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження теорії фінансування є визначення та обґрунтування критеріїв, на основі яких можна оптимізувати рішення у сфері інвестування та фінансування, тобто йдеться про вироблення наукового підходу при прийнятті рішень щодо формування окремих позицій активів і пасивів підприємства. Пропоновані рецепти з організації управління фінансами значною мірою визначаються належністю їх авторів до того чи іншого напрямку фінансової науки. [66]

Ефективність роботи кожного підприємства багато в чому залежить від повної і своєчасної мобілізації фінансових ресурсів і правильного їх використання для забезпечення нормального процесу виробництва і розширення виробничих фондів. У зв'язку з цим для кожного підприємства важливу роль відіграє правильна організація фінансової роботи.

Фінансова робота являє собою систему економічних заходів по визначенню фінансових ресурсів в обсягах, необхідних для забезпечення виконання планів економічного і соціального розвитку підприємств, здійснення контролю за їх цільовим та ефективним використанням.

Основними завданнями фінансової роботи є:

- мобілізація фінансових ресурсів у розмірі, необхідному для забезпечення нормального процесу виробництва і розширення виробничих фондів в обсягах, встановлених планами;
- пошук шляхів збільшення прибутку і збільшення рентабельності виробництва;
- своєчасне виконання зобов'язань перед різними ланками фінансово – кредитної системи: перед бюджетом – по сплаті встановлених податків і платежів; перед централізованими позабюджетними фондами – по сплаті встановлених платежів; перед банками – по поверненню кредитів і сплаті відсотків по них;

- своєчасне виконання зобов'язань перед постачальниками по оплаті товарно–матеріальних цінностей, перед робітниками по оплаті праці;
- контроль за збереженням і використанням обігових активів і прискоренням їх обертання;
- контроль за раціональним і цільовим використанням фінансових ресурсів.

Фінансова робота складається з таких чинників:

- фінансове планування та прогнозування;
- оперативна фінансова робота;
- аналіз і контроль за фінансовою діяльністю підприємств.

Фінансове планування, виступаючи однією з найважливіших функцій управління господарством, передбачає складання фінансових планів та інших фінансово–економічних розрахунків по визначенню витрат і джерел покриття в різних сферах діяльності підприємства.

Призначення фінансового планування і прогнозування полягає у визначенні потреб підприємств у фінансових ресурсах розмірах, необхідних для виконання плану економічного і соціального розвитку, а також для пошуку резервів збільшення прибутковості і підвищення рентабельності підприємств.

Фінансове планування (робота) в підприємствах, практично, відображається у визначенні розмірів виручки від реалізації продукції, від надання послуг і кінцевих результатів діяльності підприємства, в розподілі отриманих доходів по відповідних каналах, у встановленні потреби в обігових активах, капітальних вкладеннях, капітальному ремонті тощо і джерелах їх покриття, в складанні фінансового плану (балансу доходів і витрат). Крім того, до фінансової роботи належать: складання кошторисів для утримання дитячих закладів, підготовки кадрів, використання фондів економічного стимулювання і спеціального призначення тощо, розробка та доведення до виробничих підрозділів та різних служб господарства лімітів затрат, норм витрат матеріалів та цінностей, розробка та здійснення різноманітних заходів,

спрямованих на збільшення грошових доходів і накопичень, а також на підвищення ефективності виробництва.

Оперативна фінансова робота складається з комплексу заходів з мобілізації фінансових ресурсів, необхідних для здійснення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції, розрахунків та своєчасного виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, централізованими фондами, постачальниками, робітниками підприємства тощо. Конкретно поточна фінансова робота має такі складові: своєчасне оформлення продукції, що продається; стягнення оплати за неї з покупців; стягування простроченої дебіторської заборгованості; отримання коштів у порядку відшкодування за загибле майно; отримання кредитів банку; перерахування платежів до бюджету, органам страхування; погашення позик банку та відсотків по них; проведення розрахунків з постачальниками; отримання коштів на оплату праці та інші господарські розрахунки тощо.

Фінансовий контроль за діяльністю підприємств – це перевірка виконання фінансових, кредитних і касових планів, цільового використання коштів, платоспроможності підприємства та ін. Здійснюється він шляхом перевірки своєчасності та повноти проведення фінансово–кредитних операцій, аналізу місячних, квартальних, (річних балансів і звітів.

Фінансовий контроль за діяльністю підприємств протягом року має за мету перевірку своєчасності та повноти надходження коштів, правильності їх розподілу у відповідності до плану та фінансових зобов'язань, викрити порушення, виявити резерви збільшення фінансових ресурсів.

Здійснюючи контроль і аналіз фінансової діяльності підприємств за рік, встановлюють ступінь виконання фінансового плану по прибутку, по окремих видах доходів і витрат грошових коштів, ефективність використання обігових активів, платоспроможність підприємств, ліквідність його балансу, а також фінансову стійкість роботи.

Результати контролю та аналізу, як правило, використовуються керівниками підприємств для застосування заходів щодо покращення фінансової роботи в майбутніх періодах.

Фінансова робота на підприємствах здійснюється на підставі Господарського кодексу України, статутів підприємств, на підставі спеціальних інструкцій і вказівок фінансових та банківських органів з різних фінансово–кредитних питань.

Фінансова робота на підприємствах виконується робітниками фінансового відділу, а при його відсутності – робітниками бухгалтерії.

Відповідальність за організацію фінансової роботи на підприємстві несе начальник фінансового відділу (служби) чи головний бухгалтер, при відсутності фінансових відділів.

Розпорядником фінансових ресурсів, грошових коштів, товарно–матеріальних цінностей, які належать підприємству, є його керівник, що має право першого підпису на всіх грошових і розрахунково–платіжних документах.

1.2. Особливості управління фінансами на підприємстві

Управління як діяльність існувало протягом усієї нашої історії. Можна сказати, що управління існувало з того моменту, як у людей виникла потреба у спільній праці. Певна форма управлінської діяльності постала, коли треба було збирати податки, створювати армію, годувати людей, які самі не виробляли харчів. В словнику слово "управляти" означає керувати, направляти діяльність кого–небудь, чого–небудь. Тому, управління – це процес впливу на кого–небудь, і що–небудь. Крім того, слово "управління" поєднують з діяльністю органів влади, керівних органів тощо.

Отже, управління можна трактувати як процес впливу, і водночас як систему управляючих суб'єктів, об'єктів, якими управляють, та управлінських дій. Управління в економіці – це свідоме спрямування економічних і

соціальних процесів для досягнення збалансованості, пропорційності й оптимальності. Світовий досвід переконує, що в основі успіхів прогресу завжди лежать безпосередні економічні інтереси людини, дисципліна і порядок, чітка система організації та управління процесами капіталотворення, формування фондів нагромадження і споживання.

У фінансах підприємств управління означає процес впливу на фінансові відносини, фінансові ресурси, їх організацію для реалізації фінансової політики господарюючого суб'єкта. Крім того, управління фінансами можна визначити як сукупність всіх органів апарата управління підприємства та їх управлінських дій.

Метою фінансового управління є забезпечення підприємства необхідними фінансовими ресурсами та підвищення ефективності його фінансової діяльності. Предметом фінансового управління є регулювання фінансових потоків. При цьому об'єктом управління фінансами є фінансові відносини у сфері грошового обігу, фонди фінансових ресурсів, що створюються і використовуються в усіх ланках фінансово-господарської роботи підприємства.

Суб'єктом управління фінансами підприємств є керівний та фінансовий апарат системи органів управління на підприємстві. У практичному плані управління фінансами підприємств – це сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на формування і використання фінансових ресурсів.

Поняття "управління фінансами" пов'язують з управлінням на рівні держави чи галузі. На рівні підприємств різних організаційних форм та різних форм власності в сучасних умовах використовують поняття "фінансовий менеджмент". Фінансовий менеджмент – це управління фінансами підприємства, направлене на досягнення його мети за допомогою певних методів. [68]

Управління фінансами підприємств базується на об'єктивних та суб'єктивних законах суспільного розвитку, на знанні та використанні

закономірностей розподілу готового продукту і валового доходу підприємства. Сутність поняття фінансового управління можна трактувати як інструмент реалізації фінансів та фінансової політики, як сукупність методів впливу на організацію і використання фінансових відносин та фінансових ресурсів, як сукупність управлінських структур і фінансового апарату на всіх рівнях управління підприємством.

Фінансове управління має свою систему функцій, які пропонується визначати у такому складі:

- взаємодія всіх елементів апарату управління підприємства;
- створення ефективних організаційних структур управління;
- аналіз фінансових ресурсів і фінансових відносин;
- прогнозування, планування, регулювання фінансових процесів;
- обґрунтування й прийняття оперативних фінансових рішень;
- контроль за виконанням розроблених планів та прийнятих фінансових рішень.

Вплив на фінансові відносини здійснюється за допомогою спеціальних методів:

- фінансового прогнозування;
- фінансового планування;
- фінансового регулювання;
- фінансового контролю.

Значне місце в управлінні фінансами підприємства займає прогнозування. Фінансове прогнозування – це передбачення ймовірного фінансового стану підприємства, обґрунтування показників фінансових планів. Прогнози можуть бути середньостроковими (5–10 років) і довгостроковими (більше 10–ти років). Фінансове прогнозування передусь стадії складання фінансових планів, розробляє концепцію фінансової політики на певний період. Мета фінансового прогнозування – це визначення реально можливого обсягу фінансових ресурсів, джерел їх формування, напрямки їх використання на період, що прогнозується. Фінансові прогнози дозволяють фінансовому

підрозділу підприємства намітити різні варіанти розвитку та удосконалення системи фінансових відносин, форми та методи реалізації фінансової політики.

Фінансове прогнозування передбачає застосування різних методів, основними з яких є: [38]

- асоціацій і аналогій;
- побудова економетричних моделей, що описують динаміку показників фінансових планів в залежності від факторів, що визначають і впливають на економічні процеси;

- кореляційно–регресивний аналіз;
- метод безпосередньої експертної оцінки;

При цьому використовується системний підхід, який залучає наступні елементи діалектичної логіки:

- об'єктивність і повноту розгляду напрямків розвитку і показників;
- аналіз економічних процесів у динаміці та розвитку;
- вивчення явищ у взаємозв'язку і взаємозалежності;
- історичний підхід.

Створення відповідного фінансового прогнозу є досить складним завданням. Адже, коливання фінансових ринків і швидкі зміни у фінансових відносинах не лише ускладнюють прогнозування, а й підвищують його важливість. Фінансові прогнози не можуть бути виконані з великою точністю, тому що може відбутися багато подій, які спричинять невідповідність між дійсністю і прогнозом. Процес фінансового прогнозування зосереджується на таких аспектах:

- фінансові ресурси;
- економічний та фінансовий стан;
- фінансова політика

Розрахунок прогнозних показників та визначення рівня фінансового становища в майбутньому здійснюється в декілька етапів

- 1 етап – Складання аналітичного балансу
- 2 етап – Виділення впливових факторів

3 етап – Вихід на розрахункові величини факторів

Перший етап – на підставі аналізу показників попередніх періодів складається аналітичний баланс і визначаються вхідні дані для розрахунку необхідних показників, що рангуються залежно від ступеня їх вагомості.

Другий етап – виділення факторів, які мають першочерговий вплив на відібрані показники, визначаються допустимі межі впливу цих факторів.

Третій етап – вивчаються можливості виходу на розрахункові величини факторів.

На цих розрахунках базуються висновки про фінансовий стан (фінансові відносини), намічається стратегія дій та складається фінансовий план. В економічній літературі планування представляють як діяльність з прийняття рішень, які орієнтовані на майбутнє. Фінансове планування розглядають на підприємстві як діяльність по збалансуванню і пропорційності фінансових ресурсів. При цьому збалансування означає оптимальне співвідношення між фінансовими ресурсами, джерелами їх формування та обсягами використання.

Фінансове планування представляє собою складову загальноекономічного планування підприємства, в основі якого лежать показники соціально-економічного розвитку. Фінансове планування направлено на координацію діяльності всіх відділів фінансової структури підприємства.

Головним об'єктом фінансового планування є фінансові відносини і фінансові ресурси, які знаходять своє кількісне відображення в плані. Рух коштів конкретного грошового фонду виражається і закріплюється у відповідних фінансових планах. Процес планування діяльності підприємств в нових господарських умов використовує систему бюджетування. Бюджет на рівні підприємства – це плановий документ, що відображає господарські операції підприємств та результати, пов'язані з їх виконанням. Сучасним методом фінансового планування є фінансове програмування, яке використовує програмно-цільовий підхід. В основу цього методу покладено

чітке формулювання мети й задач і визначення засобів їх досягнення та вирішення.

Вибір варіанта програми залежить, перш за все, від ресурсних факторів. При цьому враховуються не тільки масштаби, значення та складність досягнення мети, але й обсяг наявних ресурсів, є, очікуваний сумарний ефект, потенційні втрати від недосягнення мети. Фінансове програмування використовується в розвинутих країнах з 60-х років. Сутність його полягає в складанні «плаваючих» планів видатків на п'ять років. Кожний рік плану підлягає коригуванню на основі очікуваного виконання показників плану поточного року. Показники при цьому пересуваються за 5-річною шкалою на рік вперед. Планові показники 1-го майбутнього року є директивними, а в наступні 4 роки – орієнтовними.

Сьогодні в Україні використовуються цільові комплексні програми, що представляють собою систему науково-дослідних, організаційно-господарських та інших заходів, які направлені на досягнення поставленої мети збалансування по ресурсах та виконавцях. Водночас управлінська діяльність має у своєму складі контрольні дії, спрямовані на те, щоб гарантувати виконання поставлених завдань.

Отже, фінансовий контроль є і повинен бути важливою функцією державного управління фінансами. Сутність фінансового контролю як методу управління та як поняття зводиться до процесу вивчення, порівняння, виявлення, фіксації проблем змісту і відображення в обліку господарських операцій та вжиття заходів для їх розв'язання, усунення порушень, попередження в подальшому. Необхідно відмітити, що фінансовий контроль необхідно розглядати як систему, якою є контролюючі суб'єкти, підконтрольні об'єкти та контрольні дії.

Побудова ефективної системи управління фінансами підприємства передбачає створення відповідної фінансової служби підприємства. Враховуючи обсяги і складність задач, що вирішуються на підприємстві, його фінансова служба може бути представлена:

- фінансовим управлінням — на великих підприємствах;
- фінансовим відділом — на середніх підприємствах;
- фінансовим директором або головним бухгалтером, який займається не тільки питаннями бухгалтерського обліку, але й питаннями фінансової стратегії — на малих підприємствах. [70]

Структура фінансової служби представлена на рис. 1.1.

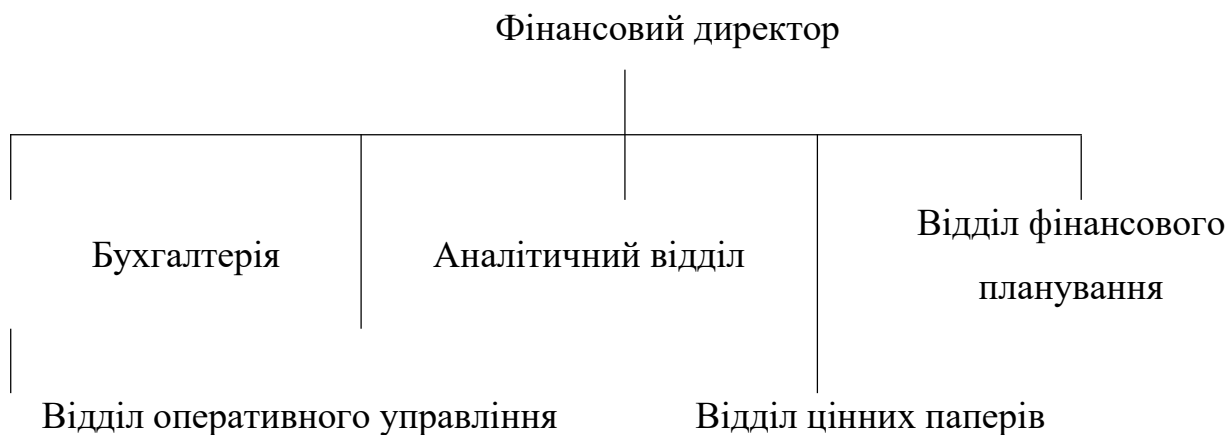

Рис. 1.1. Структура фінансової служби підприємства

На бухгалтерію покладаються обов'язки вести бухгалтерський облік підприємства та формувати його відкриту фінансову звітність у відповідності до встановлених вимог та положень. Аналітичний відділ зобов'язаний аналізувати й оцінювати фінансовий стан підприємства, виконання планових завдань по прибутку, обсягам виробництва та реалізації, підтримувати ліквідність та рентабельність підприємства. Відділ фінансового планування розробляє плани та бюджети підприємства (баланс доходів і видатків, бюджет руху грошових коштів, баланс активів і пасивів тощо). Оперативний відділ виконує збір рахунків, накладних, простежує їх оплату, забезпечує ефективні взаємовідносини з банками з приводу безготівкових розрахунків та отримання готівкових коштів, контрагентами — з приводу оплати товарів, послуг, вирішення спірних питань, державою — з приводу сплати податків, обов'язкових платежів, штрафів, пені та інших заходів економічного впливу на підприємство. Відділ по роботі з цінними паперами займається формуванням й

управлінням портфелем цінних паперів, забезпечує його ефективність з позиції доходності і ризику.

Функціонування будь-якої системи управління фінансами здійснюється в рамках чинних законодавчих актів і нормативної бази. У вітчизняній теорії та практиці питання стратегічного управління діяльністю підприємством до цього часу недостатньо розроблені. Частково це пояснюється тим, що функція стратегічного управління тривалий час належала державі. Крім того, дається взнаки недосконалість правового, законодавчого, економічного регулювання в державі, а також нестабільність законодавчої бази, відсутність практичного досвіду у фахівців.

Враховуючи, що ринок передбачає роботу підприємства в умовах конкуренції, сьогодні ділова стратегія підприємств націлена на досягнення стратегічних конкурентних переваг. Отже, стратегію можна визначити як узагальнюючий план управління, який орієнтовано на досягнення основних цілей підприємства шляхом виявлення та реалізації довгострокових конкурентних переваг наданому ринку.

Таким чином, управління фінансами підприємств (фінансовий менеджмент) забезпечує його господарську діяльність фінансовими ресурсами, вирішує існуючі фінансові протиріччя у фінансових відносинах, здійснює контроль за дотриманням фінансової дисципліни, націлене на подальший розвиток підприємства, досягнення його стратегічних цілей.

1.3. Методологічні підходи та система показників для оцінки ефективності діяльності підприємства

В даному підрозділі розглянуто методику оцінки ефективності діяльності підприємства, яка базується на методиках, які розглядаються в наступних працях: Гончарова А.Б., Каруци С.М., Ковбасюк М.Р. Кожанова Є. П., Отенко І. П. Тарасюка Г.М., Шваба Л.І., Ткаченко Н.М., Філімоненкова О.С., Поддєрьогіна М.

Одним з головних показників оцінки бізнесу є рівень задоволення потреб ринку ($I_{зп}$), який обчислюється зіставленням виготовленої і реалізованої товарної продукції ($B_{то}$) та визначеного у процесі маркетингового дослідження ймовірного попиту ринку ($O_{пр}$), тобто:

$$I_{зпр} = \frac{B_{то}}{O_{пр}} * 100 \quad (1.1)$$

Важливим фінансово-економічним показником, що відбиває одну з численних цілей будь-якої підприємницької діяльності, є валовий та чистий прибуток. Проте абсолютна величина такого показника лише обмежено характеризує фінансову результативність підприємництва. Останню краще відображає коефіцієнт зростання валового прибутку ($K_{вп}$) який визначається порівнянням фактичної і запланованої його величин за формулою:

$$K_{вп} = \frac{\Pi_{\phi}}{\Pi_{\phi}^n} \quad (1.2)$$

За аналогічною формулою можна розрахувати також коефіцієнт зростання чистого прибутку.

У підприємницькій діяльності найбільш ретельно варто підходити до планування і визначення рентабельності як відносного показника прибутковості системи господарювання. У сфері виробничого підприємництва важливого значення для оцінки діяльності набуває насамперед рентабельність виробництва (P_v), для визначення якої треба порівняти отриманий валовий (краще чистий) прибуток ($\Pi_{в/ч}$) з сумою основних фондів ($O_{сФ}$) та матеріальних оборотних фондів ($O_{обФ}$), тобто

$$P_v = \frac{\Pi_{\phi/ч}}{O_{сФ} + O_{обФ}} * 100 \quad (1.3)$$

Поряд з рентабельністю виробництва варто також обчислювати рентабельність окремих виробів (P_m) як співвідношення валового прибутку (Π_v) і собівартості товарної продукції ($C_{тп}$), тобто за формулою:

$$P_m = \frac{\Pi_{\phi}}{C_{тп}} * 100 \quad (1.4)$$

Ефективність підприємницької діяльності великою мірою залежить від рівня використання трудових ресурсів (працюючих). Найбільш вірогідно його характеризує показник продуктивності праці (B_n), який визначають діленням обсягу товарної продукції ($B_{тп}$) на загальну кількість персоналу ($Ч_n$), тобто

$$B_n = \frac{B_{тп}}{Ч_n} \quad (1.5)$$

Одним з головних чинників будь-якого процесу виробництва завжди є основні фонди (технічні засоби праці у грошовому вираженні), їхнє формування і постійне оновлення зв'язані постійно з чималими інвестиціями виробничого спрямування. Тому підприємець має бути заінтересованим у активному використанні великовартісних основних фондів. Найбільш загальним і широкозастосовуваним показником використання основних фондів є фондівіддача (за обсягом продукції та отримуваним прибутком).

Фондовіддачу за обсягом продукції ($\Phi B'$) визначають діленням обсягу товарної продукції ($B_{тп}$) на величину основних фондів ($O_c \Phi$), тобто за такою формулою:

$$\Phi B' = \frac{B_{тп}}{O_c \Phi} \quad (1.6)$$

Фондовіддача за прибутком (рентабельність основних фондів) обчислюється за аналогічною формулою з тією різницею, що в чисельнику замість обсягу товарної продукції використовують величину валового прибутку (Π_v), тобто

$$\Phi B'' = \frac{\Pi_v}{O_c \Phi} \quad (1.7)$$

Якщо розраховані показники фондівіддачі знаходяться в межах галузевих пересічних величин, що свідчить про достатню ефективність підприємницької діяльності.

Сучасні умови підприємництва та забезпечення належної ефективності виробництва зумовлюють особливі вимоги щодо матеріало- та енергоспоживання, оскільки саме матеріальні витрати переважають у загальній

величині поточних витрат на виготовлення продукції. Узагальнюючим показником рівня матеріалоспоживання є матеріалоємність продукції (ME_n), яку обчислюють за простою формулою: загальну величину матеріальних витрат або матеріальної частини оборотних фондів (MO_{ϕ}) ділять на обсяг виготовленої і реалізованої продукції (B_{mn}), тобто

$$ME_n = \frac{MO_{\phi}}{B_{mn}} \quad (1.8)$$

До важливих витратних показників, що потребують ретельного регулювання у процесі підприємницької діяльності, належить зарплатоємність продукції (ZE_n). Для її обчислення користуються показниками фонду заробітної плати (Φ_{zn}) та обсягу товарної продукції (B_{mn}). Розрахункова формула така:

$$ZE_n = \frac{\Phi_{zn}}{B_{mn}} \quad (1.9)$$

Зрештою серед сукупності показників використання ресурсів підприємства виокремлюють поточні витрати на одиницю товарної продукції ($ПВ$), величину котрих розраховують діленням собівартості товарної продукції (C_{mn}) на загальний її обсяг у звітному році, тобто

$$ПВ = \frac{C_{mn}}{B_{mn}} \quad (1.10)$$

Особливого значення доречно надавати аналізу даних балансу. Процес аналізу може бути розбитий на три етапи: «читання» балансу (вивчення цифрових даних, які досліджуються на відповідність певним критеріям), аналіз внутрішньобалансових зв'язків, аналіз даних балансу в поєднанні з іншими показниками бухгалтерської звітності..

Загальними ознаками задовільного балансу є:

- збільшення валюти балансу порівняно з попереднім звітним періодом.

При цьому слід звернути увагу на те, за рахунок чого вона зросла. Добре, якщо це відбулося за рахунок збільшення власного капіталу або хоча б його частини, водночас збільшення лише зобов'язань є негативним фактором. Відповідно зменшення валюти балансу сигналізує про згорання діяльності підприємства.

Причини зменшення активів можуть бути різні. Тому необхідно проаналізувати, за якими саме статтями спостерігається зменшення;

- темпи приросту оборотних активів вищі ніж темпи приросту необоротних, що свідчить про ріст ділової активності підприємства та, як правило, про задовільні показники фондовіддачі;

- величина власного капіталу підприємства і темпи його росту перевищують відповідні показники позичкового капіталу;

- питома вага дебіторської заборгованості та/або темпи її приросту більші ніж кредиторської. Ознакою незадовільної роботи підприємства є наявність простроченої дебіторської і кредиторської заборгованостей та зростання абсолютних величин цих показників порівняно з попереднім звітним періодом. Слід зазначити, що в балансі не передбачено окремих статей, які показували б саме прострочену заборгованість, тому при аналізі цих показників слід використовувати дані аналітичного обліку за кожним дебітором (кредитором);

- частка власних засобів в оборотних активах повинна бути більшою 10 відсотків;

- ліквідність балансу, тобто можливість покриття активами зобов'язань підприємства у визначені строки їх погашення. Ліквідності надається дуже важливе значення, адже, якщо підприємство не може погасити свої поточні зобов'язання в міру того, як настає строк їх оплати, його подальше існування ставиться під сумнів а це відсуває усі інші показники діяльності на другий план.

Призначення Звіту про фінансові результати полягає у визначенні чистого прибутку (збитку) звітного періоду. Відповідно, дані цього звіту можуть використовуватись для аналізу рівня, динаміки та структури фінансових результатів, аналізу структури затрат за елементами та впливу факторів на ці затрати, аналізу рентабельності підприємства.

Звіт про рух грошових коштів містить інформацію про грошові потоки підприємства за звітний період. Дана інформація може використовуватись для аналізу достатності грошових коштів, визначенні тривалості їх обороту тощо.

Слід зазначити, що поряд з недостатністю грошових коштів, їх надмірність теж є негативним показником, оскільки свідчить про неефективне використання коштів та можливі фінансові втрати, пов'язані з інфляцією, знецінюванням, а також і з втраченою можливістю їх вигідного розміщення.

Дані Звіту про власний капітал використовуються для аналізу джерел капіталу підприємства, його структури, змін, що відбулися протягом звітного періоду. Найпростішим прикладом аналізу є порівняння сум чистих активів на початок і кінець звітного періоду.

Якщо сума чистих активів залишається незмінною або збільшується то, відповідно, зберігається або нарощується власний капітал підприємства, і навпаки.

Необхідно відмітити, що на практиці застосовуються кілька загальноприйнятих методів аналізу фінансової звітності. Найбільш доцільним для використання з точки зору ефективності і економії робочого часу є метод аналізу фінансових коефіцієнтів, який полягає в обчисленні різних співвідношень між показниками звітності та порівнянні цих величин зі стандартними, середньогалузевими, нормативними значеннями. При цьому необхідно враховувати, що в ряді випадків величина розрахованого коефіцієнта може відхилятися від оптимального значення через специфіку діяльності підприємства, наявності форс—мажорних обставин у звітному періоді тощо.

Комплексна оцінка фінансового стану

Дуже важливим для підприємств виступає проведення комплексної оцінки фінансового стану з метою виявлення резервів збільшення фінансових ресурсів.

Факторами задовільного фінансового стану підприємства можуть бути:

- наявність у необхідних обсягах фінансових ресурсів;
- прибутковість;
- стійка платоспроможність;
- своєчасність розрахунків тощо.

Факторами незадовільного фінансового стану підприємства є:

- нестача власних оборотних активів;
- наявність збитків;
- наявність стійкої заборгованості по платежах тощо.

Загальними кінцевими показниками комплексної оцінки фінансового стану підприємства вважаються його доходність і рентабельність.

Доходність підприємства характеризується абсолютними і відносними показниками. При цьому абсолютним показником доходності є прибуток, а відносним – рівень рентабельності.

Сума отриманого прибутку – це показник, який характеризує результативність роботи підприємства, фінансовий результат його підприємницької діяльності. Прибуток – один з основних джерел фінансових ресурсів підприємства і держави.

Прибуток як кінцевий фінансовий результат діяльності господарюючих суб'єктів формується взаємодією багатьох факторів. Так, загальний обсяг балансового прибутку поповнюється за рахунок прибутку від продажу продукції, робіт, товарів, основних засобів, валютних цінностей, доходів від надзвичайних операцій. Тому при аналізі формування балансового прибутку необхідно визначити питому вагу та рівень зміни її складових. Потім проаналізувати зміну основної складової балансового прибутку – прибутку від продажу продукції, визначити рівень впливу на його розмір окремих факторів: зміни структури і обсягу проданої продукції; зміни рівня її собівартості; зміни рівня реалізаційних цін. На основі проведеного аналізу розкрити резерви збільшення прибутку від продажу продукції.

Для комплексної оцінки фінансового стану підприємства потрібно розрахувати і відносні показники[33,с.310]:

- рентабельність основної діяльності;
- рентабельність основного капіталу;
- рентабельність власного капіталу;

- а також такі показники, як обіговість матеріальних оборотних активів, обіговість власного капіталу, коефіцієнт забезпечення запасів і витрат джерелами активів для їх формування тощо.

Розрахунок названих показників (коефіцієнтів) наведений в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Розрахунок показників ефективності виробництва

Показник	Розрахунок
Рентабельність основної діяльності =	Прибуток від реалізації продукції
	Затрати на виробництво і реалізацію продукції
Рентабельність основного капіталу =	Чистий прибуток
	Підсумок балансу
Рентабельність власного капіталу =	Чистий прибуток
	Середня величина власного капіталу
Обіговість матеріальних оборотних активів =	Виручка від продажу
	Підсумок 2 розділу активу балансу
Обіговість власного капіталу =	Виручка від продажу
	Підсумок 1 розділу пасиву балансу

Найбільш узагальнюючим абсолютним показником, який характеризує фінансовий стан підприємства, є відповідність чи невідповідність (надлишок чи нестача) джерел власних коштів для формування запасів і витрат, тобто різниця між величиною джерел власних коштів і величиною запасів і витрат.

У випадках відповідності чи перевищення власних джерел формування оборотних активів наявності запасів і витрат – у підприємства стійкий фінансовий стан. При нестачі власних джерел для покриття запасів і витрат – у підприємства нестійкий фінансовий стан.

Долю власних джерел формування оборотних активів у покритті запасів і витрат визначають відношенням обсягу власних джерел формування оборотних активів до обсягу запасів і витрат.

У випадку зниження долі власних джерел формування оборотних активів у покритті запасів і витрат підприємству для стабілізації фінансового стану необхідно збільшити долю цих джерел в оборотних активах, а також знизити залишки цінностей шляхом реалізації у виробництві малорухомих і невикористаних запасів.

Існують і інші методики оцінки ефективності діяльності підприємства, але всі вони базуються на оцінці показників ліквідності, платоспроможності, ділової активності і рентабельності. В Додатку 2 наведена методика розрахунку зазначених показників згідно з Національними правилами (стандартами) бухгалтерського обліку.

Висновки до розділу 1

Таким чином, розглянувши в даному розділі роботи теоретичні основи процесу управління фінансами підприємства, ми встановили, що призначенням фінансів підприємств є забезпечення фінансовими ресурсами безперервності процесу виробництва господарюючих суб'єктів, розширення їх виробничих фондів (основних і оборотних), спричинення активного впливу на зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції, зростання накопичень і підвищення ефективності виробництва.

У фінансах підприємств управління означає процес впливу на фінансові відносини, фінансові ресурси, їх організацію для реалізації фінансової політики господарюючого суб'єкта. Крім того, управління фінансами можна визначити як сукупність всіх органів апарата управління підприємства та їх управлінських дій.

Крім того, в даному розділі проведено аналіз наявних в економічній літературі методик оцінки ефективності діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ІВАНО–ФРАНКІВСЬКОЇ ФІЛІЇ ПАТ «КОНЦЕРН ГАЛНАФТОГАЗ»

2.1. Загальна характеристика діяльності підприємства

31 серпня 1993 року було створено ВАТ «Концерн Галнафтогаз». В 2009 році позачергові загальні збори акціонерів ВАТ «Концерн Галнафтогаз» змінили найменування Товариства на Публічне акціонерне товариство «Концерн Галнафтогаз» (ПАТ «Концерн Галнафтогаз»).

«Концерн Галнафтогаз» – провідна українська компанія, основною діяльністю якої є роздрібна реалізація пального та супутніх товарів через мережу заправних комплексів «ОККО». Компанія входить в трійку лідерів за обсягами продажів нафтопродуктів на роздрібному ринку України. Діяльність «Концерну Галнафтогаз» представлена в 21 областях України та АР Крим. Іншим важливим напрямком діяльності Концерну є реалізація споживчих і супутніх товарів в магазинах при АЗК. «Концерн Галнафтогаз» також реалізовує нафтопродукти великим та малим гуртом та надає послуги по зберіганню і транспортуванню нафтопродуктів для сторонніх юридичних осіб. На даний момент Компанія на стадії активного розвитку, збільшує кількість АЗС та магазинів і ресторанів швидкого обслуговування при АЗС.

Управління товариством здійснюють:

Вищий орган товариства (загальні збори акціонерів);

Спостережна рада;

Правління Товариства;

Ревізійна комісія;

Івано–Франківська філія Публічного акціонерного товариства «Концерн Галнафтогаз» створена 21 серпня 2006 року згідно Положення про філію, яке розроблене відповідно до Цивільного та Господарського кодексів України, Закону України «Про акціонерні товариства», статуту ПАТ «Концерн Галнафтогаз» та інших нормативно–правових актів.

Повне найменування Філії: Івано–Франківська філія Публічного акціонерного товариства «Концерн Галнафтогаз». Скорочене найменування філії: Івано–Франківська філія ПАТ «Концерн Галнафтогаз».

Філія є відокремленим підрозділом Товариства та створюється, реорганізовується, ліквідовується у порядку передбаченому чинним законодавством України та статутом Товариства.

Філія не є юридичною особою, не вправі самостійно укладати цивільно – та господарсько–правові угоди, не може бути самостійним суб'єктом права власності та самостійним суб'єктом цивільних (господарських) зобов'язань.

Філію очолює директор, який є уповноваженим представником товариства та здійснює загальний контроль та координацію її поточної діяльності. Директор філії приймається на роботу (звільняється з роботи, переводиться на іншу роботу, і т.п.) на підставі відповідного рішення Правління Товариства та на підставі такого рішення наказу Голови Правління.

Організаційна структура управління Івано–Франківська філія ПАТ «Концерн Галнафтогаз» зображена на рис. 2.1.

Рис. 2.1. окремо в Microsoft Excel

Основні техніко–економічні показники діяльності Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» за 2021–2023 роки представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Основні техніко–економічні показники діяльності Івано–Франківської філії
ПАТ «Концерн Галнафтогаз» за 2021–2023 роки

Показники	Один. виміру	Роки		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
1	2	3	4	5
1. Сукупний капітал:				
- на початок року;	тис.	247,8	263,8	168,3
- на кінець року	грн	263,8	168,3	124,8
2. Власний капітал:				
- на початок року;	тис.	135,7	166,1	114,7
- на кінець року	грн	166,1	114,7	69,7
У тому числі статутний капітал:				
- на початок року;	тис.	56,2	56,2	56,2
- на кінець року	грн	56,2	56,2	56,2
3. Ресурси підприємства				
3.1. Основні засоби				
3.1.1. Основні засоби за первісною вартістю:	тис.			
- на початок року;	грн	237,7	231,1	229,3
- на кінець року		231,1	229,3	218,9
3.1.2. Основні засоби за залишковою вартістю:	тис.			
- на початок року;	грн	78,5	72,4	67,8
- на кінець року		72,4	67,8	65,3
3.1.3. Знос основних засобів:	тис.			
- на кінець року	грн	158,7	161,5	153,6
3.1.4. Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн	234,4	230,2	224,1

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5
3.2. Оборотні активи				
3.2.1. Оборотні активи				
3.2.2. Оборотні активи: – на кінець року	тис. грн	167,5	100,2	56,5
3.2.3 Середні залишки оборотних активів	тис. грн	167,8	133,9	78,4
4. Економічні показники				
4.1. Чистий дохід від реалізації	тис. грн	324,7	313,1	315,0
4.2. Собівартість реалізованої продукції	тис. грн	248,5	279,2	260,5
5. Фінансові результати	тис.			
5.1. Валовий прибуток	грн	76,2	33,9	54,1
5.2. Чистий прибуток (збиток)	тис. грн	30,4	–51,4	–45,0
6. Аналітичний блок				
6.1. Показники використання ресурсів				
6.1.1. Фондовіддача		1,38	1,36	1,41
6.1.2. Фондомісткість		0,72	0,74	0,71
6.1.3. Коефіцієнт зносу		0,69	0,70	0,70
6.1.4. Коефіцієнт придатності		0,21	0,30	0,30
6.1.5. Коефіцієнт обіговості оборотних активів		1,94	2,34	4,02
6.1.6. Тривалість обертання обігових активів	діб	188	155	91
6.1.7. Капіталовіддача		1,27	1,45	2,15
6.2. Рівень витрат на одну гривню реалізованої продукції		0,77	0,89	0,83
6.3. Рентабельність реалізації	%	23,46	10,82	17,17
6.4. Рентабельність капітальних фондів	%	29,79	15,69	36,92

Як видно з табл. 2.2, сукупний капітал Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» на початок 2021 року складав 247,8 тис. грн. За рахунок чистого прибутку, отриманого за звітний період у розмірі 30,4 тис. грн сукупний капітал зріс на відповідну суму і став складати 263,8 тис. грн. Так як за наступні два звітних періоди підприємство отримувало чистий збиток, то на кінець 2023 року сукупний капітал зменшився і став складати 124,8 тис. грн.

Відповідно до вище викладеного, власний капітал теж зменшувався і на кінець 2023 року став складати 69,7 тис. грн. За три звітних періоди не відбувалося ні яких змін у статутному капіталі, тобто як на початок 2021 року так і на кінець 2023 року він складає 56,2 тис. грн..

За рахунок отримання за 2021 рік чистого доходу від реалізації у розмірі 324,7 тис. грн, при значенні собівартості 248,5 тис. грн, валовий прибуток підприємства складав 76,2 тис. грн. В результаті фінансової діяльності за 2022 рік валовий прибуток зменшився до 33,9 тис. грн. Це відбулося за рахунок зменшення чистого доходу від реалізації до 313,1 тис. грн, при збільшенні собівартості реалізованої продукції до 279,2 тис. грн. На кінець 2023 року валовий прибуток підприємства складав 54,1 тис. грн. Він був сформований в результаті отримання чистого доходу від реалізації у розмірі 315,0 тис. грн при собівартості реалізованої продукції у 260,5 тис. грн..

Первісна вартість основних виробничих засобів на початок 2021 року була 237,7 тис. грн. За рахунок зносу, який дорівнює 158,7 тис. грн, основні засоби за залишковою вартістю стали складати 72,4 тис. грн. Так як первісна вартість основних засобів зменшується на протязі трьох звітних періодів, то їх знос за час експлуатації теж зменшується. І на кінець 2023 року основні засоби за залишковою вартістю дорівнюють 218,9 тис. грн. В результаті таких змін середньорічна вартість основних засобів, які на початок 2021 року дорівнювали 234,4 тис. грн., на кінець 2023 року стали 224,1 тис. грн.

Розраховані коефіцієнти зносу та придатності дають необхідні дані про стан основних засобів підприємства. Низьке значення коефіцієнту придатності (0,30) та високе значення коефіцієнту зносу (0,70), говорить про поганий

технічний стан основних засобів. Спрацьовані (застарілі) основні засоби зумовлюють і необхідність застосування застарілих технологічних процесів, що призводить до не конкурентоспроможності продукції підприємства.

Оборотні активи підприємства на початок 2021 року дорівнювали 165,7 тис. грн, а на кінець 2023 року вони зменшилися до рівня 56,5 тис. грн. Це зменшення відобразилося і на зменшенні середніх залишків оборотних активів.

Випереджальне зменшення середніх залишків оборотних активів проти зменшення чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) характеризує відносне зниження фондівдачі та збільшення фондомісткості. Тобто в результаті отримання чистого доходу від реалізації за 2021 рік, на суму 324,7 тис. грн підприємство використовувало основних виробничих засобів на суму 0,72 грн з кожної гривні реалізованої продукції та на кожную гривню основних засобів реалізовувало продукції на суму 1,38 грн. На кінець 2023 року спостерігається підвищення фондівдачі та відповідне зниження фондомісткості. Збільшення обсягу реалізації продукції та скорочення середньорічної вартості основних виробничих засобів – це резерви підвищення фондівдачі.

Оборотність обігових активів на початок 2021 року складала 186 діб, а на кінець 2023 року вона збільшилась і стала дорівнювати 90 діб. Це привело до збільшення коефіцієнта обіговості оборотних активів з 1,94 до 4,02. Це відбулося за рахунок двох факторів: зміни обсягу чистого доходу від реалізації продукції та зміни середніх залишків оборотних активів (у більшій мірі). Однак, слід мати на увазі, що показник обіговості активів буде тим вище, чим швидше будуть зношені основні засоби підприємства.

Показник капіталовіддачі на кінець 2021 року дорівнював 1,27. За наступні два звітні періоди він збільшився до 2,15. Збільшення цього показника у динаміці відбувалося на рахунок того, що сукупний капітал підприємства зменшувався інтенсивніше ніж чистий дохід від реалізації робіт (товарів, послуг).

На кінець 2021 року рівень собівартості на одну гривню реалізованої продукції складав 0,77 грн. За 2022 рік рівень собівартості зріс до 0,89 грн, а за 2023 рік зменшився до 0,83 грн. За рахунок зменшення (збільшення) рівня собівартості продукції відповідно збільшується (зменшується) валовий прибуток підприємства.

Значення показників рентабельності реалізації знаходяться на дуже низькому рівні. На кінець 2021 року вона дорівнювала 23,46 %, за 2022 рік зменшилася до 10,82 %, а за 2023 рік підвищилася до 17,17 %. Збільшення (зменшення) рентабельності реалізації відбувається за рахунок двох факторів: збільшення (зменшення) валового прибутку підприємства та збільшення (зменшення) чистого доходу від реалізації продукції. Тобто рентабельність реалізації залежить від збільшення (зменшення) собівартості реалізованої продукції.

Рентабельність капітальних фондів підприємства на кінець 2021 року складала 29,79 %. За 2022 рік її значення зменшилося до 15,69 % та за 2023 рік збільшилося до 36,92 %. Рентабельність капітальних фондів залежить від валового прибутку та середньої величини сукупного капіталу. Тобто випереджальне зменшення сукупного капіталу проти зменшення валового прибутку привило до збільшення величини рентабельності капітальних фондів на кінець 2023 року.

2.2. Оцінка ефективності фінансово–господарської діяльності

Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз»

Стабільність фінансового стану підприємства залежить від правильності та доцільності вкладення фінансових ресурсів у активи, тому для його оцінки необхідно вивчити передусім склад, структуру майна, а також причини їх зміни. Особлива увага при цьому приділяється вивченню причин, які негативно впливають на фінансовий стан підприємства.

Для проведення аналізу динаміки та структури майна необхідно побудувати аналітичний баланс. Аналітичний баланс – це баланс у якому статті об'єднані за будь-якою ознакою та добавлені за знаками вертикального та горизонтального аналізу.

Горизонтальний аналіз балансу полягає в порівнянні кожної статті балансу і розрахунку змін абсолютних і відносних величин, а також якісній характеристиці виявлених відхилень.

Вертикальний аналіз балансу передбачає розрахунок відносних показників. Завдання вертикального аналізу – розрахунок питомої ваги окремих статей у загальній сумі валюти балансу й оцінки змін питомої ваги.

Горизонтальний та вертикальний аналіз структури активів Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз», проведено за кілька звітних періодів за даними форми №1 «Баланс» та відображено в у табл. 2.2.

В першу чергу слід відмітити, що на кінець 2021 року майно підприємства збільшилось на 6,5 % (на 16,0 тис. грн). Це говорить про розширення фінансової діяльності і в цілому являється позитивною характеристикою. Але на кінець 2022 року спостерігається зменшення майна Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» на 95,5 тис. грн (на 36,2 %), а на кінець 2023 року – на 43,5 тис. грн або на 25,8 %. Це є негативним моментом бо свідчить про згортання виробничо–комерційної діяльності.

В структурі активів підприємства найбільшу питому вагу займають оборотні активи. На початок 2021 року вони мають питому вагу 67,8 %, що свідчить про мобільність майна. Але вже на кінець 2021 року відмічається їх скорочення на 0,5 тис. грн або на 4,3 %. За звітний період 2022 року вони скорочуються в абсолютних величинах на 67,3 тис. грн (на 4,0 %) при темпах скорочення у 40,2 %. На кінець 2023 року питома вага оборотних активів складає 45,3 %, а в абсолютній величині – 56,5 тис. грн (при темпах скорочення за звітний період у 43,6 %). За рахунок цього збільшується питома вага необоротних активів і це сприяє зменшенню оборотності майна.

Таблиця 2.2

Аналіз структури активів Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн
Галнафтогаз» за 2021–2023 роки

Найменування статей	Абсолютні величини і показники		Питома вага статей до валюти балансу, %		Відхилення		
	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	в абсолютних величинах	в структурі	Темпи росту, %
1	2	3	4	5	6=3–2	7=5–4	8=4:2х х100%
2021 рік							
Активи:							
1. Необоротні активи	79,8	73,7	32,2	27,9	–6,1	–4,3	+92,4
2. Оборотні активи	168,0	167,5	67,8	63,5	–0,5	–4,3	+99,7
2.1. Запаси	55,6	66,2	22,4	25,1	+10,0	+2,7	+119,1
2.2. Кошти у розрахунках	112,4	98,4	45,4	37,3	–14,0	–8,7	87,5
2.3. Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	–	2,9	–	1,1	+2,9	+1,1	–
3. Витрати майбутніх періодів	–	22,6	–	8,6	+22,6	+8,6	–
БАЛАНС	247,8	263,8	100	100	+16,0	–	106,5
2022 рік							
Активи:							
1. Необоротні активи	73,7	67,8	27,9	40,3	–5,9	+12,4	92,0
2. Оборотні активи	167,5	100,2	63,5	59,5	–67,3	–4,0	59,8
2.1. Запаси	66,2	34,4	25,1	20,4	–31,8	–4,7	52,0
2.2. Кошти у розрахунках	98,4	64,1	37,3	38,1	–34,3	+0,8	65,1
2.3. Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	2,9	1,7	1,1	1,0	–1,2	–0,1	58,6

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
3. Витрати майбутніх періодів	22,6	0,3	8,6	0,2	-22,3	-8,4	1,3
БАЛАНС	26,38	168,3	100	100	-95,5	—	63,8
2023 рік							
Активи:							
1. Необоротні активи	67,8	65,3	40,3	52,3	-2,5	+12,0	96,3
2. Оборотні активи	100,2	56,5	59,5	45,3	-43,7	-14,2	56,4
2.1. Запаси	34,4	31,0	20,4	24,8	-3,4	+4,4	90,1
2.2. Кошти у розрахунках	64,1	25,3	38,1	20,3	-38,8	-17,8	39,5
2.3. Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	1,7	0,2	1,0	0,2	-1,5	-0,8	11,8
3. Витрати майбутніх періодів	0,3	3,0	0,2	2,4	+2,7	+2,2	1000
БАЛАНС	168,3	124,8	100	100	-43,5	—	74,2

В свою чергу на початок 2021 року найбільший внесок у формування оборотних активів підприємства внесли кошти у розрахунках (45,4 %), а саме дебіторська заборгованість. На кінець звітного періоду при зменшенні абсолютного значення на 14,0 тис. грн (при темпах зменшення 12,5 %), їх вага в структурі оборотних активів зменшилась на 8,7 % і стала складати 37,3 % у загальній сумі поточних активів. Зменшення дебіторської заборгованості свідчить про поліпшення розрахунків підприємства з покупцями та іншими дебіторами. Дана тенденція спостерігається на протязі наступних двох періодів і на кінець 2023 року вона складає в абсолютних величинах 25,3 тис. грн (при темпах зменшення 60,5 %) та у складі питомої ваги до валюти балансу 20,3 %. За рахунок того, що дебіторська заборгованість не є простроченою, це говорить про зменшення кількості покупців і в цьому випадку можна казати про згортання виробничої діяльності Івано-Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз».

Вартість запасів підприємства на початок 2021 року складала в абсолютних величинах 55,6 тис. грн (22,4 % до валюти балансу). За звітний період 2021 року вони збільшились на 10,0 тис. грн, темп росту при цьому склав 19,1 %. Збільшилась також і питома вага до валюти балансу на 2,7 %. Збільшення вартості запасів має позитивний характер тільки у тому випадку, якщо не відбувалося зниження оборотності запасів. У протилежному випадку це – негативне явище. За період 2022 року спостерігається зменшення запасів на 31,8 тис. грн, питомої ваги на 4,7 % при темпах зменшення у 48,0 %, а за 2023 рік на 3,4 тис. грн при темпах зменшення у 9,9 %. Але питома вага запасів у валюті балансу збільшилась на 4,4 %. Так як зменшується обсяг виробництва, то темпи зменшення виробничих запасів є оправданими.

Стаття грошові кошти та поточні інвестиції на протязі трьох звітних періодів має найменшу питому вагу у складі валюти балансу. Тобто на кінець 2021 року вона складала 1,1 %, за 2022 рік зменшилась на 0,1 % і за 2023 рік на 0,8 %. Структура активів з високою питоною вагою заборгованості та низькою вагою грошових коштів говорить про проблеми, які пов'язані з маркетинговою політикою підприємства, а також про не грошовий характер розрахунків.

Як вже зазначалося, на кінець 2023 року вартість необоротних активів значно зменшилась порівняно з початком 2021 року. На кінець 2021 року вона зменшилась на 6,1 тис. грн (темпи зменшення 7,6 %), на кінець 2022 року – на 5,9 тис. грн (на 8 %), а на кінець 2023 року – на 2,5 тис. грн (на 3,7 %). Разом з цим відмічається ріст питомої ваги необоротних активів у валюті балансу, а саме: на кінець 2022 року на 12,4 % і на кінець 2023 року на 12,0 %. Тобто питома вага необоротних активів на кінець 2023 року складає 52,3 % і говорить, що підприємство має «важку» структуру активів. Це свідчить про значні накладні витрати, та високу чутливість до зміни виручки.

Поява за звітний період 2021 у складі витрат майбутніх періодів числового значення у розмірі 22,6 тис. грн, зменшила питому вагу кожної статті до валюти балансу. Питома вага статті витрат майбутніх періодів на кінець 2021 року дорівнювала 8,6 %. За 2022 рік вона зменшилась на 8,4 %, а за 2023

рік збільшилася на 2,2 % і стала складати 2,4 % до валюти балансу. Відбуваються відповідні зміни і у абсолютних показниках. На початок 2022 року витрати майбутніх періодів дорівнювали 22,6 тис. грн, а за звітний рік вони зменшилися на 22,3 тис. грн (при темпах зменшення у 98,7 %). За звітний період 2023 року спостерігається збільшення цієї величини на 2,2 тис. грн і на кінець року вони дорівнюють 3,0 тис. грн. Тобто збільшення цієї статті є позитивним моментом, бо до неї належать витрати, пов'язані з підготовкою до наступного виробничого циклу, а відповідне зменшення – навпаки.

Тобто на кінець 2021 року майно підприємства збільшилось на 16 тис. грн в основному за рахунок появи грошових коштів у статті витрати майбутніх періодів. За звітний період 2022 року майно підприємства зменшилося на 95,5 тис. грн в основному за рахунок зменшення оборотних активів, а зменшення оборотних активів підприємства на 43,7 тис. грн за 2023 рік привело до зменшення майна на 43,5 тис. грн.

Для оцінки стану майна розраховують наступні показники:

1. Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує частку вартості основних засобів, списану на витрати у попередніх періодах, у первісній вартості і розраховується по формулі:

$$K_{zn} = \frac{\text{накопичений знос}}{\text{первісна вартість основних засобів}}$$

Доповнення цього показника до 100% (або одиниці) є коефіцієнт придатності.

2. Коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує інтенсивність введення в дію нових основних засобів. Він показує частку введених основних засобів за визначений період у загальній вартості основних засобів на кінець звітного періоду. Формула розрахунку:

$$K_{обн.} = \frac{\text{вартість введених основних засобів за період}}{\text{первісна вартість основних засобів на кінець періоду}}$$

Коефіцієнт вибуття основних засобів характеризує рівень інтенсивності їх вибуття зі сфери виробництва. Формула розрахунку:

$$K_{\text{виб.}} = \frac{\text{вартість вибувших основних засобів за період}}{\text{первісна вартість основних засобів на початок періоду}}$$

Розраховані за наведеними формулами коефіцієнти наведені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка показників стану основних засобів Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» за 2021–2023 роки

Показники \ Роки	2021	2022	Зміни	2022	2023	Зміни
Коефіцієнт зносу	0,69	0,70	+0,01	0,70	0,70	0,00
Коефіцієнт придатності	0,31	0,30	–0,01	0,30	0,30	0,00
Коефіцієнт оновлення	–	0,01	+0,01	0,01	0,04	+0,03
Коефіцієнт вибуття	0,03	0,02	–0,01	0,02		

За рахунок того, що первісна вартість основних засобів за три звітних періоди постійно зменшувалась, то їх знос за час експлуатації теж зменшувався. Це призвело до зростання рівня зносу на кінець 2022 року на 0,01 (відповідне зменшення рівня придатності), що свідчить про погіршення їх технічного стану. При значенні коефіцієнту зносу більше ніж 0,5 (а відповідно і коефіцієнту придатності менше 0,5) є негативним моментом.

Технічний стан і відповідальність основних засобів науково–технічним досягненням формується у процесі їх оновлення. Коефіцієнти придатності та вибуття якнайтісніше залежать від темпів оновлення основних засобів: що більше коефіцієнт вибуття засобів наближається до коефіцієнту оновлення, то нижчим є рівень зносу засобів і ліпшим є технічний стан. Це стосується і Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз», де на кінець 2022 року коефіцієнт оновлення збільшився на 0,01, а коефіцієнт вибуття зменшився на 0,01. За період 2023 року відбулися такі зміни: коефіцієнт оновлення збільшився на 0,03.

Отже, для підвищення ефективності основних засобів потрібно провести заміну і модернізацію застарілого обладнання, які забезпечують високу досконалість та економічність технологічних процесів.

Фінансовий стан підприємства безпосередньо залежить від того, наскільки засоби, що вкладені в активи підприємства, трансформуються в реальні грошові кошти, а також залежить від того, як ефективно на підприємстві використовують його активи.

Показниками ефективності використання майна підприємства є:

1. Коефіцієнт обігу активів підприємства. Він характеризує швидкість обігу активів підприємства і показує, скільки гривень чистого доходу від реалізації одержало підприємство протягом звітного періоду з кожної гривні його активів. Чим вищий рівень цього показника, тим кращі формуються умови стабільного фінансового стану підприємства. Важливо підтримувати зростаючу тенденцію коефіцієнта обігу активів підприємства. Як доповнення до характеристики швидкості обігу активів підприємства розраховується також тривалість одного обороту активів у днях за формулою:

2. Коефіцієнт обігу поточних активів підприємства, період обігу поточних активів.

3. Фондовіддача майна – характеризує ефективність використання основних засобів підприємства.

4. Фондомісткість. Цей показник є оберненим до фондівіддача майна.

5. Коефіцієнт рентабельності активів підприємства. Цей коефіцієнт показує, скільки прибутку одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи.

6. Коефіцієнт рентабельності поточних активів підприємства. Він деталізує значення попереднього показника.

7. Коефіцієнт рентабельності основних засобів.

Показники ефективності використання майна наведені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Динаміка показників ефективності використання майна Івано–Франківської
філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» за 2021–2023 роки**

Показники	Одиниці виміру	2021 рік	2022 рік	Зміни	2022 рік	2023 рік	Зміни
Коефіцієнт обігу активів		1,27	1,45	0,18	1,45	2,15	0,70
Тривалість одного обороту активів	дні	287,40	251,72	–35,68	251,72	169,77	–81,95
Коефіцієнт обігу поточних активів		1,94	2,34	0,40	2,34	4,02	1,68
Період обігу поточних активів	дні	188,14	155,98	–32,16	155,98	90,80	–65,18
Фондовіддача		1,38	1,36	–0,02	1,36	1,41	0,05
Фондомісткість		0,72	0,74	+0,02	0,74	0,71	–0,03
Рентабельність всіх активів	%	11,88	–23,79	–35,67	–23,79	–30,71	–54,50
Рентабельність поточних активів	%	18,12	–38,39	–56,51	–38,39	–57,40	–95,79
Рентабельність основних засобів	%	12,97	–22,33	–35,30	–22,33	–20,08	–42,41

Аналіз ефективності використання майна підприємства показав, що середній термін обороту обігових активів на початок 2021 року складав 188 діб. За наступні два періоди спостерігається зменшення в динаміці цього показника: за 2022 рік на 32 доби; за 2023 рік на 65 діб. Тобто на кінець 2023 року середній термін обороту обігових активів став дорівнювати 91 добу. Ці зміни привели до збільшення в динаміці коефіцієнта обіговості поточних активів з 1,94 до 4,02. Це відбулося за рахунок двох факторів: зміни обсягу чистого доходу від реалізації та зміни середніх залишків оборотних активів. Основною причиною прискорення було зростання середніх залишків з усіх видів оборотних засобів.

Аналогічна ситуація відбувається і з коефіцієнтом обігу всіх активів, який за три звітних періоду збільшився з 1,27 до 2,15. Тривалість одного обороту цих активів на початок 2021 року була 287 діб. За 2022 рік тривалість обороту зменшилась на 36 діб, а за 2023 рік на 82 доби. На кінець 2023 року стала дорівнювати 170 діб. Тривалість обороту загального капіталу залежить від його органічної будови – співвідношення основного та оборотного капіталу. Чим більша частка основного капіталу в загальній величині, тим повільніше він обертається, та навпаки, за умов збільшення питомої ваги оборотних активів прискорюється загальне обертання капіталу. Тобто за звітний період 2021 року повний цикл виробництва та обігу підприємства дорівнював 1,27 раз або 287 діб на один цикл. За рахунок збільшення цих коефіцієнтів повний цикл виробництва та обігу став 2,15 раз або 170 діб на один цикл. Економічний ефект в результаті прискорення обертання виражається у відносному вивільненні коштів з обороту, а також у збільшенні суми прибутку. Однак, слід мати на увазі, що показник обіговості активів буде тим вище, чим швидше будуть зношені основні засоби підприємства.

Випереджальне зменшення залишків оборотних активів проти зменшення чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) характеризує відносне зниження фондівддачі та збільшення фондомісткості. На кінець 2022 року фондівддача зменшилась на 0,02, а фондомісткість збільшилась на відповідну величину. Низький рівень фондівддачі свідчить або про недостатній рівень реалізації або про високий рівень вкладень в основні засоби. Але на кінець 2023 року спостерігається збільшення цих показників на 0,05. За рахунок збільшення фондівддачі відбувається зменшення витрат реалізованої продукції.

Коефіцієнти рентабельності показали, що на початок 2021 року підприємство: з кожної гривні вкладеної в активи одержало 0,12 грн прибутку; з кожної гривні вкладеної в поточні активи одержало 0,18 грн прибутку; з кожної гривні вкладеної в основні засоби одержало 0,13 грн прибутку. За рахунок отримання на протязі двох звітних періодів збитків рентабельність підприємства значно знизилась. На кінець 2023 року рентабельність всіх

активів стала складати $-30,71\%$, рентабельність поточних активів $-57,40\%$, а рентабельність основних засобів $-20,08\%$. Тобто підприємство не є рентабельним.

Інформація, яка наводиться у пасиві балансу, дозволяє визначити, які зміни відбулися у структурі власного та позикового капіталу, скільки залучено в обіг підприємства довгострокових та короткострокових коштів, тобто пасив показує звідки взяли кошти, направлені на формування майна підприємства.

Метод проведення аналізу власних та позичкових джерел фінансування підприємства аналогічний методу, за допомогою якого, проводився аналіз майна підприємства. Горизонтальний та вертикальний аналіз структури пасивів балансу проводиться за кілька звітних періодів і наведений у табл. 2.5.

Основним джерелом формування майна Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» є власний капітал. На початок 2021 року його питома вага у складі пасивів підприємства складала $54,8\%$ при абсолютному значенні 135,7 тис. грн. На кінець 2021 року відмічається його збільшення на 30,4 тис. грн (при темпах росту $22,4\%$). Питома вага до валюти балансу теж збільшилась на $8,2\%$ і стала дорівнювати $63,0\%$. Така структура джерел формування майна підприємства є ознакою високої фінансової стійкості підприємства. Але на кінець 2022 року спостерігається зменшення власного капіталу на 51,4 тис. грн (при темпах зменшення у $30,9\%$), а на кінець 2023 року зменшення на 45,00 тис. грн (при темпах зменшення у $12,4\%$). Його питома вага до валюти балансу на кінець 2022 року складає $68,2\%$, а на кінець 2023 року зменшується на $2,5\%$ і дорівнює $55,8\%$. Збільшення (зменшення) питомої ваги власного капіталу означає зміну співвідношення власного та позикового капіталу, яке веде до зміни фінансової стійкості. Тобто чим більша питома вага власного капіталу, тим стабільнішим є фінансове положення підприємства.

Таблиця 2.5

Аналіз структури пасивів балансу Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн
Галнафтогаз» за 2021 – 2023 роки

Найменування статей	Абсолютні величини і показники		Питома вага статей у валюті балансу, %		Відхилення		
	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	в абсолютних величинах	в структурі	темпи росту, %
1	2	3	4	5	6=3-2	7=5-4	8=4:2х х100%
2021 рік							
Пасиви:							
1. Власний капітал	135,7	166,1	54,8	63,0	+30,4	+8,2	122,4
2. Зобов’язання	59,8	65,7	24,1	24,9	+5,9	+0,8	109,9
2.1. Забезпечення наступних витрат та платежів	–	–	–	–	–	–	–
2.2. Довгострокові зобов’язання	–	–	–	–	–	–	–
2.3. Поточні зобов’язання	59,8	65,7	24,1	24,9	+5,9	+0,8	109,9
2.3.1. Короткострокові кредити банків та поточна заборгованість	–	–	–	–	–	–	–
2.3.2. Кредиторська заборгованість	59,8	65,7	24,1	24,9	+5,9	+0,8	109,9
2.4. Доходи майбутніх періодів	52,3	32,0	21,1	12,1	–20,3	–9,0	61,2
БАЛАНС	247,8	263,8	100	100	+16	–	106,5
2022 рік							
Пасиви:							
1. Власний капітал	166,1	114,7	63,0	68,2	–51,4	+5,2	69,1
2. Зобов’язання	65,7	35,0	24,9	20,8	–30,7	–4,1	53,3

2.1. Забезпечення наступних витрат та платежів	—	—	—	—	—	—	—
2.2. Довгострокові зобов'язання	—	—	—	—	—	—	—
2.3. Поточні зобов'язання	65,7	35,0	24,9	20,8	−30,7	−4,1	53,3
2.3.1. Короткострокові кредити банків та поточна заборгованість	—	—	—	—	—	—	—
2.3.2. Кредиторська заборгованість	65,7	35,0	24,9	20,8	−30,7	−4,1	53,3
2.4. Доходи майбутніх періодів	32,0	18,6	12,1	11,0	−13,4	−1,1	58,1
БАЛАНС	263,8	168,3	100	100	−95,5	—	63,8
2023 рік							
Пасиви:							
1. Власний капітал	14,7	69,7	68,2	55,8	−45,0	−12,4	60,8
2. Зобов'язання	35,0	4,4	20,8	38,8	+13,4	+18,0	138,3
2.1. Забезпечення наступних витрат та платежів	—	—	—	—	—	—	—
2.2. Довгострокові зобов'язання	—	—	—	—	—	—	—
2.3. Поточні зобов'язання	35,0	48,4	20,8	38,8	+13,4	+18,0	138,3
2.3.1. Короткострокові кредити банків та поточна заборгованість	—	—	—	—	—	—	—
2.3.2. Кредиторська заборгованість	35,0	48,4	20,8	38,8	+13,4	+18,0	138,3
2.4. Доходи майбутніх періодів	18,6	6,7	11,0	5,4	−11,9	−5,6	36,0
БАЛАНС	168,3	124,8	100	100	−43,5	—	74,2

На початок 2021 року зобов'язання Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» складали 59,8 тис. грн, а їх питома вага – 24,1 % до валюти балансу. За звітний період вони збільшилися на 5,9 тис. грн (при темпах росту 9,9 %), а їх питома вага теж збільшилась на 0,8% і стала дорівнювати 24,9 %. За період 2022 року зобов'язання підприємства зменшилися в абсолютній величині на 30,7 тис. грн. (на 46,7 %) і питома вага у валюті балансу теж зменшилась на 4,1 %. За звітний період 2023 року спостерігається збільшення зобов'язань підприємства в абсолютній величині на 13,4 тис. грн при темпах росту 38,3 % та збільшення їхньої питомої ваги у валюті балансу на 18,0 %. Тобто на кінець 2023 року зобов'язання підприємства склали 48,4 тис. грн з питомою вагою в 38,8 % до валюти балансу.

При цьому зобов'язання підприємства складаються на 100 % з поточних, які в свою чергу складаються тільки з кредиторської заборгованості. Відсутність цифрового матеріалу у статті короткострокові кредити банки свідчить про те, що підприємство не користується короткостроковими кредитами банків або погашає їх за звітний період. Це є негативним фактором, який свідчить про нераціональну структуру балансу та про високий ризик втрати фінансової стійкості.

Відсутність цифрових даних у статті забезпечення наступних витрат і платежів говорить про те, що підприємство відмовляється від створення цих фондів. Аналогічна відсутність цифрових даних у статті довгострокові зобов'язання вказує на те, що підприємство не користується довгостроковими позичками банків. Залучення довгострокових позик для формування майна підприємства сприяє тимчасовому поліпшенню фінансового становища, при умові, що залученні кошти не будуть заморожені на тривалий час у обороті.

Доходи майбутніх періодів на початок 2021 року складали 52,3 тис. грн. За наступні звітні періоди спостерігається зменшення у динаміці числових значень у цій статті балансу. На кінець 2023 року доходи майбутніх періодів підприємства стали дорівнювати 11,00 тис. грн. Аналогічна ситуація відбувається і з питомою вагою цього показника. Якщо на початок 2021 року

вона дорівнювала 21,1 % до валюти балансу, то на кінець 2023 року стала дорівнювати 5,4 %. Зменшення у динаміці цього показника є негативним моментом, бо говорить про зменшення доходів, які належать до наступних звітних періодів.

Таким чином за 2021 рік збільшення джерел формування майна підприємства відбулося за рахунок збільшення: власного капіталу на 8,2 % та поточних зобов'язання на 0,8 %. Зменшення сукупного капіталу за 2022 рік: за рахунок збільшення власного капіталу на 5,2 % та зменшення позикового на 4,1 %. Такі зміни в цілому є позитивними, так як спостерігався ріст власного капіталу. За звітний період 2023 року зменшення майна підприємства відбулося за рахунок зменшення власного капіталу на 12,4 % та збільшення позикового на 18,0 %. Ці зміни привели до збільшення питомої ваги позикового капіталу та до втрати фінансової стійкості підприємства.

Наступним етапом є розрахунок показників ефективності використання капіталу підприємства. До них відносяться:

1. Коефіцієнт обігу поточних зобов'язань підприємства показує, скільки підприємству потрібно зробити оборотів, щоб сплатити в повному обсязі свої зобов'язання.
2. Період погашення поточних зобов'язань.
3. Коефіцієнт обігу кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Він показує, скільки підприємству потрібно зробити оборотів, щоб сплатити виставлені рахунки по господарських операціях.
4. Період обігу кредиторської заборгованості:
5. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу. Він показує, скільки грошових одиниць чистого прибутку „заробила” кожна грошова одиниця, вкладена власниками акціонерного капіталу.
6. Капіталовіддача. Цей показник характеризує обсяг реалізації продукції, яка приходить на одиницю продукції, і свідчить про ефективність операційної діяльності підприємства.

Показники ефективності використання майна наведені в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Показники ефективності використання власного капіталу та споживчого
капіталу Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз»
за 2021–2023 роки

Показники	Одиниці виміру	2021 рік	2022 рік	Зміни	2022 рік	2023 рік	Зміни
Коефіцієнт обігу поточних зобов'язань	тис. грн	5,17	6,22	+1,05	6,22	7,55	+1,33
Період погашення поточної заборгованості	дні	70,60	58,68	–11,92	58,68	48,34	–10,34
Коефіцієнт обігу кредиторської заборгованості	тис. грн	12,54	14,26	+1,72	14,26	24,05	+9,79
Період обігу кредиторської заборгованості	дні	29,11	25,60	–3,51	25,60	15,18	–10,42
Рентабельність власного капіталу	%	20,15	–36,61	–56,76	–36,61	–48,81	–85,42
Капіталовіддача		1,27	1,45	+0,18	1,45	2,15	+0,70

Аналіз ефективності використання капіталу підприємства показав, що середній термін обігу кредиторської заборгованості на кінець 2021 року складав 29 діб. За наступний період спостерігається зменшення цього показника на 4 доби, а за 2023 рік збільшення на 10 діб. Тобто на кінець 2023 року середній термін обігу кредиторської заборгованості став дорівнювати 15 діб і це означає, що підприємство за 15 діб оплачує виставлені йому рахунки. Ці зміни привели до збільшення в динаміці коефіцієнта обігу кредиторської заборгованості з 12,54 до 24,05. На кінець 2023 року підприємство зробило 24,05 обороти, щоб сплатити кредиторські рахунки по господарським операціям. Тобто зростання у динаміці коефіцієнта обігу кредиторської заборгованості свідчить про підвищення швидкості сплати заборгованості підприємства.

Коефіцієнт обігу поточних зобов'язань з 2021 по 2022 звітних періоди збільшився з 5,17 до 7,55. Період погашення цих пасивів на початок 2021 року був 71 день. За 2022 рік тривалість обороту зменшилась на 13 діб, а за 2023 рік на 10 діб. На кінець 2023 року стала дорівнювати 48 діб. Тобто на кінець 2023 року підприємству потрібно зробити 7,55 оборотів (тривалість одного обороту 48 діб), щоб сплатити в повному обсязі свої зобов'язання. Зростання у динаміці коефіцієнту обігу поточних зобов'язання є позитивним моментом, бо свідчить про покращення стану розрахунків з кредиторами підприємства.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу показав, що на початок 2021 року 0,20 грн чистого прибутку «заробила» кожна гривня, вкладена власниками акціонерного капіталу. Але на протязі наступних двох звітних періодів спостерігається від'ємне значення коефіцієнта рентабельності у динаміці. На кінець 2023 року рентабельність власного капіталу стала дорівнювати – 48,81 %. Це є негативним моментом, бо свідчить про не рентабельність підприємства.

Показник капіталовіддачі на кінець 2021 року дорівнював 1,27. За наступні два звітні періоди він збільшився до 2,15. Збільшення цього показника у динаміці відбувалося на рахунок того, що сукупний капітал підприємства зменшувався інтенсивніше ніж чистий дохід від реалізації робіт (товарів, послуг).

Аналіз даних звіту про фінансові результати Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» за 2021 – 2023 роки (подано в додатку 1) показує, що в результаті фінансової діяльності за 2021 рік підприємство збільшило доходи від реалізації на 10,5 тис. грн, а темпи росту склали 2,7 %. За рахунок цього збільшився чистий дохід від реалізації на 7,8 тис. грн (темпи збільшення 2,5%) та податок на додану вартість на 2 тис. грн (темпи росту склали 3,2 %). За 2022 рік відбувається зменшення: доходів від реалізації на 14,2 тис. грн. (темпи зменшення склали 3,6 %); податку на додану вартість на 2,3 тис. грн (темпи зменшення 3,5 %); чистого доходу від реалізації на 11,6 тис. грн (темпи зменшення склали 3,6 %). На кінець 2023 року доходи від реалізації

збільшилися на 0,5 % (на 2,1 тис. грн) і стали складати 385,0 тис. грн. В результаті цього збільшилися на 0,6 % податок на додану вартість (на 0,4 тис. грн) і став дорівнювати 63,0 тис. грн, а чистий дохід від реалізації збільшився на 1,9 тис. грн і склав 315,0 тис. грн. Питома вага ПДВ на кінець 2021 року складала 16,7 % , а чистий дохід від реалізації 83,3% до виручки від реалізації. Зміна питомої ваги цих показників у динаміці не відбувається.

Собівартість реалізованої продукції на кінець звітної періоду 2021 року зменшилась на 24,9 тис. грн (темпи зменшення 9,1 %), а її питома вага до виручки від реалізації теж зменшилась на 8,2 % відносно до попереднього періоду. За 2022 рік собівартість продукції в абсолютній величині збільшилась на 30,7 тис. грн (темпи росту 12,4 %), а її питома вага збільшилась на 10,5 %. На кінець 2023 року собівартість продукції склала 260,9 тис. грн за рахунок зменшення абсолютної величини на 18,3 тис. грн (темп зменшення склав 6,6 %). Питома вага до виручки від реалізації теж зменшилась на 5,3 % і стала дорівнювати 69,0%. Тобто зменшення собівартості є позитивним моментом бо веде до збільшення валового прибутку підприємства, та навпаки.

Завдяки наведеним вище положенням валовий прибуток за 2021 рік збільшився на 32,7 тис. грн (темпи росту 75,2 %),а за 2022 рік зменшився на 42,3 тис. грн (темпи зменшення 65,5 %). За 2023 рік збільшилися на 20,9 тис. грн (темпи росту 59,6 %) і став складати 54,1 тис. грн. У питомій вазі відбулися такі зміни: за 2021 рік вона збільшилася на 8,1 %; за 2022 рік зменшилася на 10,6 %; за 2023 рік збільшилася на 5,3 %. Тобто на кінець 2023 року питома вага валового прибутку до виручки від реалізації склала 14,3 %.

В результаті отримання підприємством інших операційних доходів на суму 48,3 тис. грн прибуток від операційної діяльності склав 30,4 тис. грн (адміністративні витрати при цьому склали 46,8 тис. грн та інші витрати 47,3 тис. грн). За звітний період 2022 року інші операційні доходи зменшилися на 4,5 тис. грн (темпи зменшення 9,3 %); адміністративні витрати збільшилися на 11,7 тис. грн (темпи росту 25,0 %); інші операційні витрати збільшилися на

24,4 тис. грн (темпи росту 51,6 %). Тобто фінансовий результат від операційної діяльності – збиток у розмірі 52,5 тис. грн.

Метод «Витрати–Обсяг–Прибуток» передбачає групування операційних витрат на фіксовані (постійні) і змінні. Рівень фіксованих витрат, як правило, не змінюється при зростанні чи зменшенні обсягів виробництва і реалізації продукції. До них відносяться амортизаційні відрахування, зарплата управлінського персоналу, утримання адміністративних приміщень, оренда плата, проценти за кредит тощо. Змінні витрати зростають або зменшуються пропорційно обсягам виробництва. Це витрати на закупку сировини, матеріалів, спожиту електроенергію, зарплату виробничого персоналу та інше.

Визначальними поняттями методу «Витрати–Обсяг–Прибуток» є:

1. Поріг рентабельності – це такі обсяги виробництва і реалізації продукції, за яких підприємство вже не має збитки, але ще не має і прибутку.

Поріг рентабельності (точка беззбитковості) визначається за формулою:

$$Q_p = \frac{F}{U_{vm}}, \text{ де}$$

Q_p – поріг рентабельності;

F – сум фінансових (постійних) витрат;

U_{vm} – питома вага валової маржі в сумарних операційних доходах.

2. Валова маржа (маржинальний дохід) – це різниця між сумарними операційними доходами і змінними витратами. За своєю структурою валова маржа – це сума постійних витрат і операційного прибутку підприємства.

$$BM = СОД - З \text{ або } BM = F + ОП, \text{ де}$$

BM – валова маржа підприємства;

$СОД$ – сумарні операційні доходи підприємства;

$З$ – сума змінних витрат;

$ОП$ – операційний прибуток підприємства.

3. Запас фінансової стійкості – це зона виробничо–комерційної діяльності, в межах якої формується операційний прибуток підприємства. Визначається за формулою:

$$ЗФС = СОД - Qp$$

Відповідно операційний прибуток що формується в зоні запасу фінансової стійкості, визначається наступним чином:

$$ОП = ЗФС \times У_{\text{вм}}$$

4. Операційний важіль – показник, що характеризує структуру валової маржі. Розраховується за формулою:

$$ОВ = \frac{Вм}{ОП}$$

За величиною операційного важеля визначається рівень підприємницького ризику діяльності підприємства.

Для визначення порогу рентабельності підприємства попередньо потрібно провести групування сумарних операційних витрат на фіксовані і змінні. Сумарні операційні доходи та витрати розраховуються у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка операційних доходів та витрат Івано–Франківської філії ПАТ
«Концерн Галнафтогаз» за 2021–2023 роки, (тис. грн)

Показники	2021 рік	2022 рік	Зміни	2022 рік	2023 рік	Зміни
Сума операційних доходів	373,0	356,9	–16,1	356,9	334,2	–22,7
Сума операційних витрат	342,6	409,4	66,8	409,4	377,9	–31,5

Розраховуємо елементи операційних витрат товарної та реалізованої продукції у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

**Динаміка елементів операційних витрат Івано–Франківської філії ПАТ
«Концерн Галнафтогаз» за 2021–2023 роки, (тис. грн)**

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	тис. грн	питома вага	тис. грн	питома вага	тис. грн	питома вага
Товарна продукція						
1. Матеріальні витрати	128,10	42,7	183,9	50,0	153,4	44,6
2. Витрати на оплату праці	90,2	30,0	98,4	26,7	113,5	33,0
3. Відрахування на соціальні заходи	38,6	12,9	37,6	10,2	41,3	12,0
4. Амортизація	6,0	2,0	5,8	1,6	4,9	1,4
5. Інші витрати	37,4	12,4	42,3	11,5	31,1	9,0
РАЗОМ	300,3	100	368,0	100	344,2	100,0
Реалізована продукція						
1. Матеріальні витрати	146,3	42,7	204,7	50,0	168,5	44,6
2. Витрати на оплату праці	102,8	30,0	109,3	26,7	124,7	33,0
3. Відрахування на соціальні заходи	44,2	12,9	41,8	10,2	45,3	12,0
4. Амортизація	6,8	2,0	6,5	1,6	5,4	1,4
5. Інші витрати	42,5	12,4	47,1	11,5	34,0	9,0
РАЗОМ	342,6	100	409,4	100	377,9	100,0

Ураховуючи структуру елементів табл. 2.9, склад постійних і змінних витрат має такий вигляд (див. табл. 2.9, 2.10).

Таблиця 2.9

Динаміка обсягу та структури постійних витрат за 2021–2023 роки, (тис. грн)

Найменування показників	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1. Амортизація	6,8	6,5	5,4
2. Заробітна плата управлінського персоналу	21,7	23,0	26,2
3. Відрахування на соціальні заходи управлінського персоналу	9,2	8,8	9,5
4. Інші фіксовані витрати (72%)	30,7	33,9	24,5
Разом – постійні витрати	68,4	72,2	65,6

Таблиця 2.10

Динаміка обсягу та структури змінних витрат за 2021–2023 роки, (тис. грн)

Найменування показників	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1. Матеріальні витрати	146,3	204,7	168,5
2. Заробітна плата виробничого персоналу	81,1	86,3	98,5
3. Відрахування на соціальні заходи виробничого персоналу	34,8	33,0	35,5
4. Інші змінні витрати	12,0	13,2	9,5
Разом – змінні витрати	274,2	337,2	312,3

Після групування витрат на постійні і змінні формується базова таблиця показників операційної діяльності підприємства (див. табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Базовий рівень показників операційної діяльності за 2021–2023 роки, (тис. грн)

Найменування показників	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1. Сума операційних доходів	373,0	356,9	334,2
2. Змінні витрати	274,2	337,2	312,3
3. Валова маржа (маржинальний дохід)	98,8	19,7	21,9
4. Фіксовані витрати	68,4	72,2	65,6
Прибуток від операційної діяльності	30,4	–52,5	–43,7

Отже, за аналізований період маржинальний дохід мав тенденцію до зниження, а прибуток від операційної діяльності підприємство отримало тільки у 2021 році, а у 2022-2023 роках – збиток.

2.3. Оцінка ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства

Аналіз ліквідності підприємства передбачає два такі етапи:

- складання балансу ліквідності;
- розрахунок та аналіз основних показників ліквідності.

Ліквідність балансу – це рівень покриття зобов'язань підприємства його

активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строкам погашення зобов'язань.

Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні коштів з активу, згрупованих за рівнем їхньої ліквідності, із зобов'язаннями за пасивом, об'єднаними за строками погашення і в порядку зростання цих строків.

Залежно від рівня ліквідності активи підприємства поділяються на такі групи:

1. Найбільш ліквідні активи (A_1) – це суми за всіма статтями коштів та їх еквівалентів, тобто гроші, які можна використати для поточних розрахунків.

2. Активи, що швидко реалізуються (A_2) – це активи, для перетворення яких на гроші потрібний певний час. Ліквідність цих активів є різною і залежить від суб'єктивних та об'єктивних факторів: кваліфікації фінансових працівників, платоспроможності платників, умов видачі кредитів покупцям тощо.

3. Активи, що реалізуються повільно (A_3) – це статі 2-го розділу активу балансу, які включають запаси та інші оборотні активи. Запаси не можуть бути продані, поки немає покупця. Інколи певні запаси потребують додаткової обробки для того, щоб їх можна було продати, а на все це потрібен час.

4. Активи, що важко реалізуються (A_4) – це активи, які передбачено використовувати в господарській діяльності протягом тривалого періоду. У цю групу включають усі статті 1-го розділу активу балансу («Необоротні активи»).

Пасиви балансу відповідно до зростання строків погашення зобов'язань групуються так:

1. Негайні пасиви (Π_1) – це кредиторська заборгованість, розрахунки за дивідендами, своєчасно не погашені кредити.

2. Короткострокові пасиви (Π_2) – це короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані. Для розрахунку основних показників ліквідності можна користуватися інформацією 4-го розділу балансу («Поточні зобов'язання»).

3. Довгострокові пасиви (Π_3) – це довгострокові зобов’язання – 3-й розділ пасиву балансу.

4. Постійні пасиви (Π_4) – це статті 1-го розділу пасиву балансу («Власний капітал») [12].

Для визначення ліквідності балансу необхідно порівняти підсумки за кожною групою активу і пасиву. Аналіз ліквідності балансу наведено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Аналіз ліквідності балансу Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн
Галнафтогаз» за 2021–2023 роки, (тис. грн)

Актив	На початок звітнього року	На кінець звітнього року	Пасив	На початок звітнього року	На кінець звітнього року	Платіжний надлишок або недостача	
						на початок звітнього року	на кінець звітнього року
1	3	4	5	7	8	9	10
2021 рік							
1.Найбільш ліквідні активи (A_1)	–	2,9	1.Негайні пасиви (Π_1)	45,4	28,3	–45,4	–25,4
2.Активи, що швидко реалізуються (A_2)	110,9	96,9	2.Короткострокові пасиви (Π_2)	14,4	37,4	+96,5	+59,5
3.Активи, що реалізуються повільно (A_3)	57,1	90,3	3.Довгострокові пасиви (Π_3)	–	–	+57,1	+90,3
4.Активи, що важко реалізуються (A_4)	79,8	73,7	4.Постійні пасиви (Π_4)	188,0	198,1	+108,2	+124,4
Баланс	247,8	263,8	Баланс	247,8	263,8	0,0	0,0
2022 рік							
1.Найбільш ліквідні активи (A_1)	2,9	1,7	1.Негайні пасиви (Π_1)	28,3	28,5	–25,4	–26,8
2.Активи, що швидко реалізуються (A_2)	96,9	63,7	2.Короткострокові пасиви (Π_2)	37,4	6,5	+59,5	+57,2

Продовження таблиці 2.12

3.Активи, що реалізуються повільно (A ₃)	90,3	35,1	3.Довгострокові пасиви (П ₃)	–	–	+90,3	+35,1
4.Активи, що важко реалізуються (A ₄)	73,7	67,8	4.Постійні пасиви (П ₄)	198,1	133,3	+124,4	+65,5
Баланс	263,8	168,3	Баланс	263,8	168,3	0,0	0,0
2023 рік							
1.Найбільш ліквідні активи (A ₁)	1,7	0,2	1.Негайні пасиви (П ₁)	28,5	28,7	–26,8	–28,5
2.Активи, що швидко реалізуються (A ₂)	63,7	24,6	2.Короткострокові пасиви (П ₂)	6,5	19,7	+57,2	+4,9
3.Активи, що реалізуються повільно (A ₃)	35,1	34,7	3.Довгострокові пасиви (П ₃)	–	–	+35,1	+34,7
4.Активи, що важко реалізуються (A ₄)	67,8	65,3	4.Постійні пасиви (П ₄)	133,3	76,4	+65,5	+11,1
Баланс	168,5	124,8	Баланс	168,3	124,8	0,0	0,0

Баланс буде абсолютно ліквідним, якщо задовольнятиме такі умови:

$$A_1 \geq P_1; \quad A_2 \geq P_2; \quad A_3 \geq P_3; \quad A_4 < P_4$$

Результати розрахунків показують, що на цьому підприємстві співставлення груп по активу та пасиву має наступний вид:

$$A_1 < P_1; \quad A_2 > P_2; \quad A_3 > P_3; \quad A_4 < P_4,$$

і не змінюються протягом трьох звітних періодів. Тобто виконання цієї умови означає що баланс підприємства не є абсолютно ліквідним.

Як бачимо наявних грошових коштів не вистачає для покриття кредиторської заборгованості ($A_1 < P_1$). Тобто на початок 2021 року платіжна нестача становила – 45,4 тис. грн, але вже на кінець 2022 року вона зменшилася до – 25,4 тис. грн.. За період 2022 року знов почала рости і на кінець 2023 року платіжна нестача становила –28,5 тис. грн.

За рахунок виконання другої умови ($A_2 > P_2$) платіжний лишок направляється на покриття платіжного нестатку по першій групі (для періоду з

початку 2021 року до кінця 2022 року). Це відбувалося за умов, що дебіторська заборгованість не було простроченою. Але цю операцію не можливо провести для платіжного лишка, який утворився на кінець 2022 року, так як він дорівнює 4,9 тис. грн, а платіжна нестача по першій групі – 28,5 тис. грн.

Це підсилюється виконанням третьої умови ($A_3 > P_3$), яке відбувається за відсутністю значення P_3 (довгострокові пасиви). Платіжний лишок направляється на покриття платіжного нестатку по першій групі.

Остання умова нерівності виконується, тобто $P_4 > A_4$ і це свідчить, що на підприємстві є власні оборотні кошти. Зміна у динаміці цих показників показала що найбільший лишок підприємство мало на початок 2022 року у розмірі 124,4 тис. грн, а вже на кінець 2023 року він зменшився до 11,1 тис. грн. Якщо ця тенденція буде зберігатися, тоді підприємство у скорому майбутньому стикнеться з проблемою нестачі власних оборотних коштів.

В цілому найбільш ліквідний баланс підприємство мало на кінець 2021 року, але з початку 2022 року ситуація на підприємстві стала погіршуватися. На кінець 2023 року підприємство опинилося у кризовому положенні, тобто на межі банкрутства.

Більш детальним є аналіз ліквідності за допомогою фінансових коефіцієнтів. Вони застосовуються для оцінки здатності підприємства виконувати свої короткострокові зобов'язання. Показники ліквідності дають уявлення не тільки про платоспроможність підприємства на конкретну дату, а й у випадках надзвичайних ситуацій.

Основні показники ліквідності:

1. Загальний коефіцієнт ліквідності (коефіцієнт покриття, коефіцієнт поточної ліквідності) дає загальну оцінку платоспроможності підприємства і розраховується за формулою:

$$K_{з.л.} = [A_1 + A_2 + A_3] : [P_1 + P_2]$$

Він показує, скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Визнано, що поточні активи повинні вдвічі перевищувати короткострокові зобов'язання.

2. Коефіцієнт швидкості ліквідності – це коефіцієнт за смисловим значенням аналогічний коефіцієнту покриття, тільки він обчислюється для вужчого кола поточних активів, коли з розрахунку виключено найменш ліквідну їх частку – виробничі запаси. Його нормативне значення 0,7–0,8.

Він обчислюється так:

$$K_{\text{ш.л.}} = [A_1 + A_2] : [\Pi_1 + \Pi_2]$$

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності є найбільш жорстким критерієм платоспроможності і визначається за формулою:

$$K_{\text{абс.л.}} = [A_1] : [\Pi_1 + \Pi_2]$$

Цей коефіцієнт показує, яку частину короткострокових позикових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно. Теоретично достатнє значення 0,2 – 0,35 .

Коефіцієнтний аналіз ліквідності (платоспроможності) Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» наведений у табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Коефіцієнтний аналіз ліквідності (платоспроможності) підприємства за 2021–2023 роки, (тис. грн)

Показники	Нормативне значення	2021 рік				2022 рік				2023 рік			
		на початок року	на кінець року	зміни		на початок року	на кінець року	зміни		на початок року	на кінець року	зміни	
1. Загальний коефіцієнт ліквідності	2	2,81	2,89	0,08		2,89	2,87	–0,02		2,87	1,23	–1,64	
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,7–0,8	1,85	1,52	–0,33		1,52	1,87	0,35		1,87	0,51	–1,36	
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2–0,35	–	0,04	+0,04		0,04	0,05	0,01		0,05	0,00	–0,05	

Як видно з приведеного розрахунку, коефіцієнти загальної та швидкої ліквідності в період з початку 2021 року по початок 2023 року вище призначеного нормативного значення. Це вважається негативним явищем, оскільки може свідчити про порушення структури капіталу.

На кінець 2023 року ліквідність балансу знизилась. Коефіцієнт загальної ліквідності став дорівнювати 1,23. Це у короткостроковій перспективі не повинно погіршити фінансової позиції підприємства, та говорить про більш раціональне використання коштів та оптимізації структури балансу. У той же час керівництву Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» необхідно слідкувати за тим, щоб значення цього коефіцієнту не знизилось нижче 1,0.

Коефіцієнт швидкої ліквідності зменшився до 0,51, тобто нижче від оптимального значення. Це свідчить про те, що коефіцієнт загальної ліквідності знаходиться у межах норми за рахунок найменш ліквідних активів, а це запаси підприємства та витрати майбутніх періодів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності за аналізований період жодного разу не досягав рівня нормативного значення. Це говорить про те, що підприємству не вистачає грошових коштів для розрахунку за поточними зобов'язаннями і воно користується комерційним кредитом.

Фінансова стабільність підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. Показники структури капіталу або фінансової стійкості характеризують ступінь захищеності інтересів кредиторів і інвесторів, що мають довгострокові вкладення в підприємства.

Основні показники фінансової стійкості:

1. Коефіцієнт економічної незалежності (коефіцієнт автономії або коефіцієнт концентрації власного капіталу). Цей коефіцієнт характеризує частку власників підприємства в загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність. Його оптимальне значення $\geq 0,5$.

2. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу. Цей коефіцієнт показує частку залучених коштів у формуванні активів. Його оптимальне значення $<0,5$.

3. Коефіцієнт фінансової залежності. Цей коефіцієнт є оберненим до коефіцієнта концентрації власного капіталу і його оптимальне значення <2 .

4. Коефіцієнт фінансування. Цей коефіцієнт показує, скільки власних коштів підприємства припадає на одну гривню позикових коштів. Його оптимальне значення >1 .

5. Коефіцієнт заборгованості (коефіцієнт співвідношення поточних позикових коштів і власних коштів). Цей коефіцієнт показує, скільки позикових коштів залучає підприємство для фінансування поточної діяльності на одну гривню власних. Його оптимальне значення <1 .

6. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів. Він характеризує структуру капіталу.

7. Коефіцієнт забезпеченості запасів. Цей коефіцієнт показує, яка частка матеріальних обігових засобів фінансується за рахунок власного обігового капіталу. Його оптимальне значення $\geq 0,8$.

8. Коефіцієнт забезпеченості обігових засобів. Цей коефіцієнт показує, яка частка власних коштів підприємства вкладена в обіговий капітал. Його оптимальне значення $\geq 0,5$.

9. Коефіцієнт маневреності. Цей коефіцієнт показує, яка частка власного капіталу підприємства вкладена в обігові засоби. Його оптимальне значення $\geq 0,5$.

10. Коефіцієнт короткострокової заборгованості. Він виражає частку поточних зобов'язань підприємства в загальній сумі зобов'язань.

Розрахунки показників фінансової структури капіталу занесено в табл. 2.14. Перші п'ять показників характеризують фінансове становище підприємства з позиції структури капіталу. Чим вище рівень першого показника та нижче другого, тим стійкішим є фінансове положення підприємства.

Таблиця 2.14

Показники фінансової структури капіталу Івано–Франківської філії ПАТ
«Концерн Галнафтогаз» за 2021–2023 роки, (тис. грн)

Показники	Нормативне значення	2021 рік			2022 рік			2023 рік		
		на початок року	на кінець року	зміни	на початок року	на кінець року	зміни	на початок року	на кінець року	зміни
1. Коефіцієнт автономії	$\geq 0,5$	0,55	0,63	0,08	0,63	0,68	0,05	0,68	0,56	–0,12
2. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	$< 0,5$	0,45	0,37	–0,08	0,37	0,32	–0,05	0,32	0,44	0,12
3. Коефіцієнт фінансової залежності	< 2	1,83	1,59	–0,24	1,59	1,47	–0,12	1,47	1,79	0,32
4. Коефіцієнт фінансування	> 1	1,21	1,70	0,49	1,70	2,14	0,44	2,14	1,26	–0,88
5. Коефіцієнт заборгова–ності	< 1	0,83	0,59	–0,24	0,59	0,47	–0,12	0,47	0,79	0,32
6. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів		–	–	–	–	–	–	–	–	–
7. Коефіцієнт забезпеченості запасів	$> 0,8$	1,00	1,40	0,40	1,40	1,36	–0,04	1,36	0,14	–1,22
8. Коефіцієнт забезпеченості обігових засобів	$\geq 0,5$	0,33	0,55	0,22	0,55	0,47	–0,08	0,47	0,08	–0,39
9. Коефіцієнт маневреності	$> 0,5$	0,41	0,56	0,15	0,56	0,41	–0,15	0,41	0,06	–0,35
10. Коефіцієнт короткострокової заборгованості		0,53	0,67	0,14	0,67	0,65	–0,02	0,65	0,88	0,23

У даному випадку на початок 2021 року підприємство фінансувалося за рахунок власного капіталу на 55 % та на 45 % за рахунок позиченого. За період з початку 2021 року до початку 2023 року відбувається збільшення (зменшення) в динаміці коефіцієнтів автономії та коефіцієнтів концентрації залученого капіталу. Це є позитивною тенденцією, бо говорить, що підприємство збільшило (зменшило) фінансування своєї діяльності за рахунок власного капіталу до 68 % і за рахунок залученого до 32 %. Відповідно при зростанні частки власного капіталу зменшується коефіцієнт фінансової залежності та збільшується коефіцієнт фінансування. Тобто на початок 2021 року на кожну гривню власних коштів підприємства приходилося 0,83 грн позичених та на кожну гривню позичених коштів припадає 0,21 грн власних. Зменшення в динаміці коефіцієнта фінансової залежності та коефіцієнта заборгованості означає зменшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства, а зростання коефіцієнта фінансування – зростання власних коштів та навпаки. Але вже на кінець 2023 року спостерігається зменшення першого показника на 0,12 та відповідне збільшення другого. За рахунок цього відбувається зміна і у наступних трьох показниках. Це свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх кредиторів, а саме про зниження фінансової стійкості.

Відсутність значення коефіцієнта довгострокового залучення коштів говорить про те, що підприємство не користується довгостроковими кредитами.

Наступні коефіцієнти характеризують діяльність підприємства за рахунок власного капіталу. На початок 2021 року поточні зобов'язання у загальній сумі зобов'язань складають 53 %, а на кінець 2023 року вони зросли до 88 %.

На початок 2021 року 33 % власних коштів було вкладено в обіговий капітал. За рахунок цього були сформовані на 100 % матеріальні запаси та на 41 % обігові засоби. В результаті діяльності підприємства за 2021 рік відмічався зріст коефіцієнтів забезпеченості, що говорить про підвищення

ефективності роботи організації. Але на кінець 2022 року динаміка цих коефіцієнтів змінилася на протилежну, тобто у сторону зменшення. На кінець 2023 року маємо значення цих коефіцієнтів нижче нормативно прийнятого. А саме, тільки 8 % власних коштів вкладено в обіговий капітал. За рахунок цього були сформовані на 14 % матеріальні запаси та на 6 % обігові засоби. Тобто у підприємства не вистачає власних коштів для фінансування своєї діяльності і воно користується комерційним кредитом.

Висновки до розділу 2

Розрахунки другого розділу даної роботи були присвячені аналізу системи управління фінансами Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» за три звітних періоди. В першу чергу слід відмітити, що майно підприємства на початок 2021 року дорівнювало 135,7 тис. грн. За звітний період 2022 року спостерігається збільшення майна до 166,1 тис. грн. Але на кінець 2023 року зменшилось до 69,7 тис. грн і це є негативним моментом до свідчить про згортання виробничо–комерційної діяльності.

В структурі активів підприємства найбільшу питому вагу на початок 2021 року займали оборотні активи і це свідчило про мобільність майна. В свою чергу на початок 2021 року найбільший внесок у формування оборотних активів підприємства внесли кошти у розрахунках, а саме дебіторська заборгованість. Але за 2022 – 2023 рік спостерігається зменшення питомої ваги оборотних активів. За рахунок цього збільшувалася питома вага необоротних активів.

Основним джерелом формування майна Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» є власний капітал. Найбільш питому вагу власного капіталу у розмірі 68,2 % підприємство мало на кінець 2022 року, але на кінець 2023 року вона зменшилась до 55,8%. Зменшення питомої ваги власного капіталу означає зміну співвідношення власного та позичкового капіталу, яке веде до зміни фінансової стійкості. Зобов’язання підприємства складаються на 100% з поточних, які в свою чергу складаються тільки з кредиторської

заборгованості. Підприємство не користується довгостроковими позичками та не створює забезпечення наступних витрат та платежів.

Розрахунок коефіцієнтів стану основних засобів показав, що підприємству для підвищення ефективності основних засобів потрібно провести заміну і модернізацію застарілого обладнання.

У результаті аналізу платоспроможності та фінансової стійкості було встановлено, що підприємство на початок 2021 року мало абсолютний тип фінансової стійкості. Це свідчило про високу ступінь незалежності від зовнішніх інвесторів та кредиторів. А вже на кінець 2023 року Івано-Франківська філія ПАТ «Концерн Галнафтогаз» має кризове фінансове становище, тобто це означає що у підприємства не вистачає власних коштів і воно використовує кредиторську заборгованість. Аналіз фінансової стійкості за допомогою коефіцієнтів показав, що найліпшу позицію підприємство мало на кінець 2022 року. У цей період зіставлення власного та позичкового капіталу – 68 : 32.

За три звітних періоди у підприємства постійно не вистачає грошових коштів для покриття кредиторської заборгованості, але відмічається лишок дебіторської заборгованості та запасів для покриття довгострокових та короткострокових зобов'язань. Аналіз ліквідності за допомогою коефіцієнтів показав, що з початку 2021 року по початок 2023 року підприємство не раціонально використовувало грошові кошти і тому була порушена структура капіталу. На кінець 2023 року ліквідність балансу погіршилася. Коефіцієнт загальної ліквідності став знаходитися в межах норми за рахунок запасів та витрат майбутніх періодів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності за три звітних періоди був нижче за оптимальне значення і це свідчить про відсутність грошових коштів на розрахунковому рахунку. Але це не дає підстави робити висновки про неможливість підприємства негайно погасити свої борги, бо малоймовірно, щоб усі кредитори одночасно пред'явили йому свої боргові вимоги.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

3.1. Пропозиції по прискоренню швидкості обертання авансованого капіталу Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз»

Виходячи з вищевикладеного, одним з основних заходів щодо підвищення рівня рентабельності підприємства є оптимізація управління його оборотними активами.

При оптимальному управлінні поточні активи і поточні пасиви Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» можуть змінюватися щодня і вимагають ретельного моніторингу. При дефіциті засобів управління поточними активами погіршується і їхнє використання в іншому місці може виявитися найбільш ефективним (наприклад, зменшення витрат на обслуговування кредитів, проведення довгострокових перспективних фінансових вкладень і ін.).

Забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів полягає в тому, що ці активи повинні генерувати певний прибуток при його використанні в виробничо–збутовій діяльності підприємства. Разом з тим, окремі види оборотних активів здатні приносити підприємству прямий дохід в процесі фінансової діяльності у формі відсотків та дивідендів (короткострокові фінансові вкладення). Тому складовою частиною розроблюваної політики тимчасово вільного залишку грошових активів для формування ефективного портфелю короткострокових фінансових вкладень. [16, 78]

Більш результативного використання оборотних коштів Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» і підвищення ефективності його виробництва можна досягти шляхом:

1) скорочення виробничих запасів товарно–матеріальних цінностей у зв'язку з переходом на оптову торгівлю та прямі економічні зв'язки з постачальниками;

2) прискорення оборотності оборотних коштів за рахунок реалізації непотрібних товарно–матеріальних цінностей;

3) скорочення терміну оборотності дебіторської заборгованості;

Поліпшення використання оборотних підприємства вивільнить їх.

В умовах кризи неплатежів у Івано–Франківській філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» наявна проблема нестачі грошових коштів, проблеми із збутом та з отриманням дебіторської заборгованості.

Основними джерелами отримання додаткових грошових надходжень є:

1. Реалізація продукції з негайною оплатою або із знижкою.
2. Отримання дебіторської заборгованості.
3. Продаж резервних грошових активів.
4. Продаж матеріальних і нематеріальних активів (зайвих запасів).
5. Отримання банківських кредитів.
6. Залучення інвестицій, внесків приватного капіталу до статутного фонду у грошовій формі.

Перші чотири шляхи більш доцільні, тому що не приводять до збільшення валюти балансу. В цих випадках грошові кошти формуються шляхом реструктуризації активів. Два останніх можуть використовуватись для підтримки поточної платоспроможності в крайніх випадках, тому що вони приводять до відволікання залучених фінансових ресурсів від цільового використання.

У підприємства є проблеми із грошовими коштами, відповідно ми рекомендуємо керівництву приділити увагу правильній маркетинговій політиці (пошук нових, більш платоспроможних споживачів продукції, нових ринків, розширення збутової мережі).

Якщо провести правильну політику щодо управління дебіторською заборгованістю, то необхідну суму можна отримати із неї, а частину

дебіторської заборгованості спрямувати на покриття кредиторської. Але для цього, на нашу думку, потрібно вибрати найбільш доцільні терміни платежів та форми розрахунків із споживачами (попередня оплата, з відстрочкою платежу, по факту відвантаження продукції). Доцільним є надання відстрочки платежу споживачам, бо за рахунок цього збільшується обсяг реалізації, тобто прибуток (для стимулювання збуту в умовах високої конкуренції), але можливе виникнення додаткових витрат щодо залучення короткострокових банківських кредитів для компенсації дебіторської заборгованості.

Для поповнення власного капіталу треба, перш за все, оцінити вартість його залучення з різних джерел. Перш ніж звертатись до зовнішніх джерел формування власного капіталу, повинні бути реалізовані можливості його формування за рахунок внутрішніх джерел. А основні внутрішні джерела – прибуток та амортизаційні відрахування.

Так, для удосконалення діяльності Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» треба здійснити наступне:

1. Прискорити оборотність оборотних коштів через активізацію системи постачання;
2. Знизити витрати електроенергії через проведення ревізії обладнання, блокування деяких машин та впровадження блочного, місцевого включення світла та інших заходів;
3. Зменшення витрат через модернізацію обладнання та нові технології.

Ці всі заходи будуть основою підвищення виручки , а також прибутку, що дозволить підвищити рентабельність капіталу.

Але якщо сума власного капіталу із внутрішніх джерел є недостатньою, треба звертатись до зовнішніх джерел залучення. Це вимагає необхідність розробки емісійної політики підприємства. Основною метою цієї політики є залучення на фондовому ринку необхідного обсягу власних фінансових коштів в мінімально можливі строки.

Процес управління вартістю залученого капіталу за рахунок зовнішніх джерел характеризуються високим рівнем складності і потребує відповідної кваліфікації виконавців.

Поряд з власним капіталом підприємство певну частину своїх фінансових ресурсів формує за рахунок позикового капіталу. За питомою вагою у складі залучених джерел фінансування значне місце займають банківські кредити та кредиторська заборгованість, в тому числі комерційний і товарний кредити. Необхідність кредиту як джерела поповнення фінансових ресурсів підприємства визначається характером кругообігу основних і оборотних активів. Але ж як джерело фінансування, позиковий капітал теж має свої особливості:

1. Відносна простота формування базових показників оцінки вартості. Це вартість обслуговування боргу в формі процентів за кредит;

2. Виплати по обслуговуванню боргу відносяться на собівартість, що зменшує розмір оподатковуваної бази підприємства, тобто розмір вартості позикового капіталу зменшується на ставку податку на прибуток;

3. Вартість залучення позикового капіталу має високу ступінь зв'язку з рівнем кредитоздатності підприємства, оціненого кредитором. Чим вище кредитоздатність підприємства по оцінці кредитора, тим нижче вартість залученого позикового капіталу;

4. Залучення позикового капіталу пов'язано із зворотним грошовим потоком по обслуговуванню боргу та по погашенню зобов'язань по основній сумі боргу.

Вартість внутрішньої кредиторської заборгованості при визначенні вартості капіталу враховується по нульовій ставці, тому що це безплатне фінансування підприємства за рахунок цього позикового капіталу. Але не можна збільшувати суму капіталу за рахунок цього джерела, бо якщо кошти затримуються на тривалий час в обігу і своєчасно не повертаються, це може стати причиною простроченої кредиторської заборгованості, що в кінці приведе до виплати штрафів, санкцій та погіршити фінансовий стан .

Щодо позикового капіталу, то у підприємства при існуючій структурі коштів і низькій рентабельності активів у порівнянні з процентними ставками за кредит є дуже незначні можливості по його залученню. Треба в першу чергу вирішувати збутові проблеми і підвищувати кредитоздатність підприємства.

Оптимізація фінансової структури капіталу “Pevdi–Divat ltd” є одним з найбільш важливих та складних завдань фінансового менеджменту досліджуваного підприємства. Оптимальна структура капіталу – це таке співвідношення його власних і залучених джерел, при якому забезпечується оптимальне співвідношення між рівнем рентабельності власного капіталу та рівнем фінансової стійкості, тобто максимізація ринкової вартості підприємства.

Хоча залучення кредитів можливо, коли вже забезпечена висока рентабельність капіталу іншим способом. Це дозволить зрівняти суми дебіторської та кредиторської заборгованості.

Політика оптимізації структури капіталу Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» має бути спрямована на підвищення долі власного капіталу, а саме прибутку, через неможливість залучення кредитів. Але ж якщо взяти за мету підвищення рентабельності власного капіталу, то теоретично найкращий варіант – залучення позик. Але є обмеження по коефіцієнту платоспроможності, який не дозволяє збільшити позиковий капітал без збільшення оборотних активів. Збільшення питомої ваги оборотних активів дозволяє збільшити позиковий капітал та зменшити власний і зберегти платоспроможність. Рентабельність капіталу тим більша, чим нижче його сума і вище прибуток, а при заміні власного капіталу позиковим вона підвищується.

Щодо управління дебіторською заборгованістю, то найбільш ефективними будуть такі шляхи:

1. Визначення термінів прострочених залишків на рахунках дебіторів і порівняння цих термінів із середніми показниками в галузі, показниками конкурентів і даними минулих років;

2. Періодичний перегляд граничної суми кредиту, виходячи з реального фінансового становища клієнтів;
3. Якщо виникають проблеми з одержанням грошей, то необхідно вимагати заставу на суму, не меншу, ніж сума на рахунку дебітора;
4. Використання господарських судів для стягнення боргів при наявності порук чи гарантій;
5. Продаж рахунків дебіторів факторинговій компанії чи банку, що надає факторингові послуги, якщо це вигідно;
6. Продаж великої товарної партії здійснювати за розрахунком або за передоплатою;
7. Використання циклічної виписки рахунків для підтримання одноманітності операцій;
8. Відправлення поштою рахунків покупцям за декілька днів до настання терміну платежу;
9. Страхування кредитів для захисту від значних збитків за безнадійними боргами.

В процесі управління формуванням операційного прибутку на основі системи „взаємозв’язок витрат, об’єму реалізації і прибутку” можна вирішити ряд завдань, зокрема визначити об’єм реалізації продукції, котрий забезпечує беззбиткову операційну діяльність впродовж короткого періоду, що і пропонується здійснювати на даному підприємстві. Для досягнення «точки беззбитковості» (чи «поріг рентабельності») своєї операційної діяльності (ТБ) Івано–Франківська філія ПАТ «Концерн Галнафтогаз» повинна забезпечити такий об’єм реалізації продукції (Ртб), при якому сума чистого доходу зрівняється з сумою витрат – як постійних так і змінних.

При плануванні фінансового результату підприємству доводиться вирішувати дилему фінансового менеджменту: рентабельність чи ліквідність? Тобто як правило, ці показники фінансового стану суб’єкта господарювання є взаємовиключаючими при спробі забезпечити поєднання динамічного розвитку з наявністю достатнього рівня коштів і високою платоспроможністю.

Отже, низьке значення коефіцієнта поточної ліквідності може свідчити не про неплатоспроможність, а про динамічний розвиток підприємства, бурхливе нарощування обороту і швидке освоєння ринку.

Таким чином, в першу чергу керівництво Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» має визначитися із стратегічними цілями. Головною метою будь–якої комерційної організації є отримання прибутку. Похідною метою – забезпечення фінансової стійкості підприємства.

На основі цих даних нами пропонується в якості цілей підвищення рентабельності оборотного капіталу аналізованого підприємства застосування управління складом і структурою оборотних активів.

Розглянемо пропоновану політику управління ліквідністю підприємства. В першу чергу пропонується реструктуризація оборотних коштів.

Реструктуризація має здійснюватися в таких напрямках:

- 1) скорочення виробничих запасів товарно–матеріальних цінностей з переходом на оптову торгівлю та прямі економічні зв'язки з постачальниками;
- 2) прискорення обертання оборотних коштів за рахунок реалізації непотрібних, залежалих товарно–матеріальних цінностей.

Поліпшення використання оборотних коштів вивільняє їх. Враховуючи це, для Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» пропонується більше уваги приділяти реалізації заходів, які сприяють відносному вивільненню оборотних коштів, коли внаслідок поліпшення їх використання підприємство з тією самою сумою оборотних коштів або з незначним їх зростанням у плановому році збільшує обсяг виробництва.

Для оптимальної системи управління оборотністю оборотних активів Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» пропонуємо застосовувати комплексну систему планування оборотних активів на підприємстві.

Планування оборотних коштів на підприємстві має здійснюватися відповідно до кошторисів витрат на виробництво і невиробничі потреби та бізнес–плану, який охоплює й пов'язує виробничі й фінансові показники,

створюючи саме цим умови для успішної комерційної діяльності та розвитку підприємства.

За відповідності складу, структури й наявності оборотних коштів запланованому обсягу реалізації Івано–Франківська філія ПАТ «Концерн Галнафтогаз» буде в змозі отримувати прибуток з мінімальними витратами.

У разі зниження розміру оборотних коштів можливі перебої в постачанні й виробничому процесі, зменшення обсягу виробництва та прибутку, виникнення прострочених платежів і заборгованості, інші негативні явища в господарській діяльності.

Надлишок оборотних коштів призводить до нагромадження надмірних запасів сировини, матеріалів; послаблення режиму економії; створення умов для використання оборотних коштів не за призначенням.

Підвищенню показників оборотності активів для Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» може сприяти також збільшення суми грошових коштів на рахунку.

Ці заходи, з нашої точки зору, сприятимуть підвищенню рентабельності сукупного капіталу підприємства Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» через вплив на оборотність оборотних активів.

3.2. Забезпечення фінансової безпеки підприємства

Фінансова безпека представляє такий стан підприємства, яке:

- дозволяє забезпечити фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді;
- задовольняє потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення підприємства;
- забезпечує достатню фінансову незалежність підприємства;
- здатне протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і погрозам, прагнучим заподіяти фінансовий збиток підприємству, або змінити небажано структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство;

- забезпечує достатню гнучкість при ухваленні фінансових рішень;
- забезпечує захищеність фінансових інтересів власників підприємства [26].

Фінансова безпека підприємства є складним явищем і тому може розглядатись як сукупність відповідних елементів (рис. 3.1):

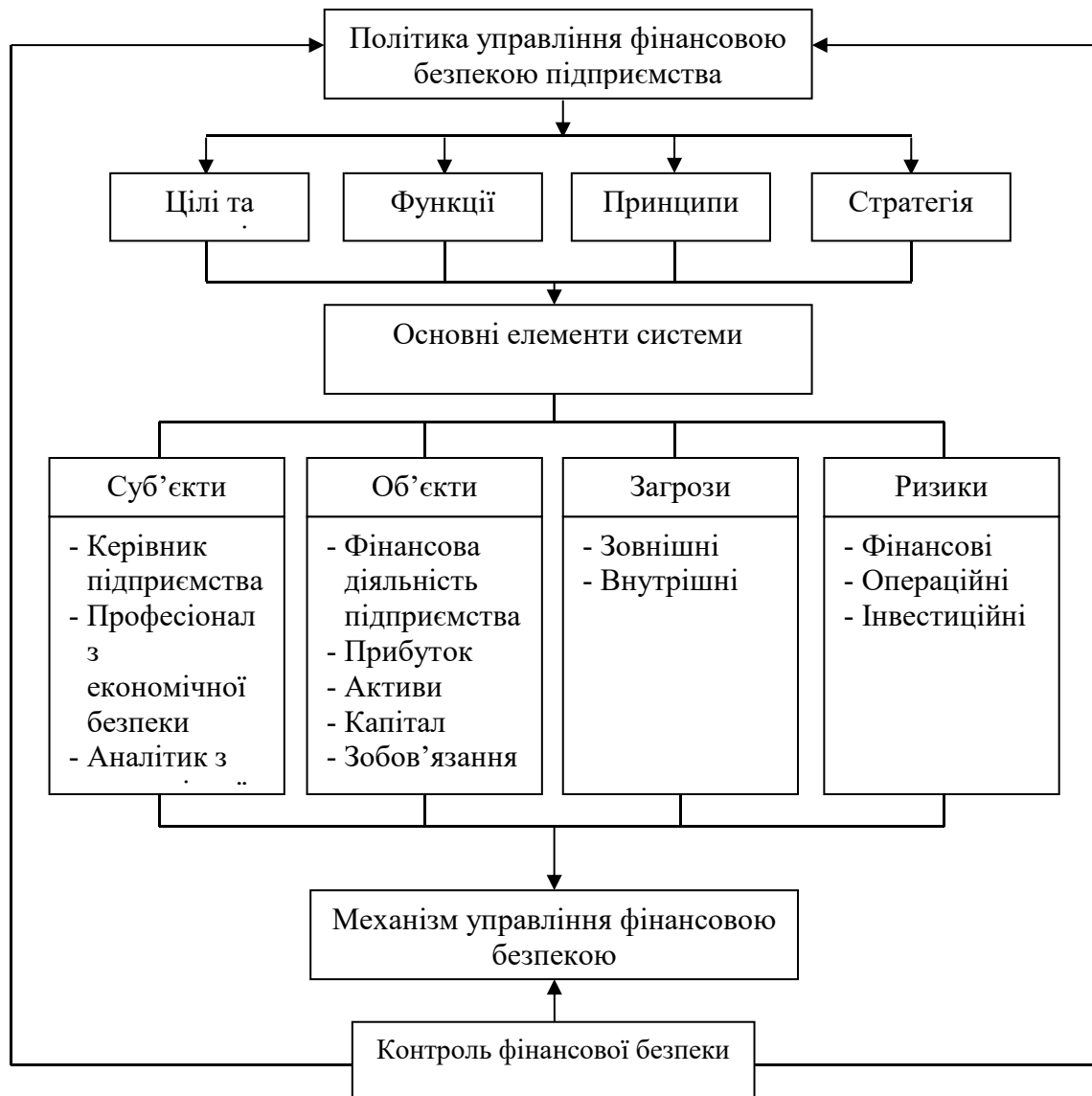

Рис. 3.1. Управління фінансовою безпекою підприємства [35].

Комплексна статична модель управління системою фінансової безпеки підприємства може бути описана функцією управління процесами забезпечення фінансової безпеки підприємства:

$$\text{МУЕБР} = f(\text{О}, \text{МН}, \text{П}, \text{МПР}, \dots),$$

де f – функція, що припускає наявність цілей в управлінні системою фінансової безпеки підприємства, яка об'єднує всі елементи механізму керування;

О – організаційна структура (має бути ієрарх які відповідають за дії, щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства);

МН – організаційно–економічна і нормативно правова база системи управління;

П – процеси реагування на загрози;

МПП – моделі прийняття рішень для успішного управління системою фінансової безпеки залежно від сформованої ситуації» [35].

Забезпечення фінансової безпеки підприємства є важливим чинником його стабільного функціонування. Розглянемо основні задачі фінансової безпеки на підприємстві:

- забезпечувати стійкий розвиток підприємства;
- забезпечувати стійкість грошових розрахунків і основних фінансово–економічних параметрів;
- нейтралізувати негативна дія фінансових і банківських криз і навмисних дій конкурентів, тіньових структур на розвиток підприємства;
- запобігати агентським конфліктам між акціонерами, менеджерами і кредиторами з приводу розподілу, використання і контролю за грошовими потоками підприємства;
- найбільш оптимально для підприємства залучати і використовувати різні джерела фінансування;
- запобігати злочинам і адміністративним правопорушенням у фінансових правовідносинах.

Дані задачі повинні вирішувати акціонери і менеджери підприємства в цілях забезпечення безпечного і ефективного функціонування не лише елементів фінансової системи підприємства, але і всіх взаємозв'язаних з нею елементів управління підприємством.

Фінансова безпека – важлива складова економічної безпеки підприємства, забезпеченню якої повинна приділятися особлива увага на підприємстві. Для цього необхідне вирішення наступних завдань:

1. Ідентифікація небезпек і погроз підприємству.
2. Визначення індикаторів фінансової безпеки підприємства.
3. Розробка системи моніторингу фінансової безпеки.
4. Розробка заходів, направлених на забезпечення фінансової безпеки підприємства, як в короткостроковому, так і в довгостроковому періоді.
5. Контроль за виконанням заходів.
6. Аналіз виконання заходів, їх оцінка, коректування.
7. Ідентифікація небезпек і погроз підприємству і коректування індикаторів залежно від зміни стану зовнішнього середовища, цілей і завдань підприємства.

Головний принцип збереження фінансової безпеки – це контроль і балансування доходів і витрат економічної системи. На збереження фінансової безпеки роблять значний вплив наступні чинники:

1. Внутрішні:
  - кваліфікація облікового і фінансово–економічного персоналу;
  - кваліфікація і навички вищого керівництва підприємства;
  - юридичне забезпечення і експертиза договорів і контактів підприємства;
  - ефективність системи внутрішнього контролю;
  - касова, податкова і платіжна дисципліна;
  - збутова і маркетингова стратегія підприємства (організації).
2. Зовнішні:
  - законодавча і нормативна база, регулююча господарську діяльність;
  - платоспроможність дебіторів;
  - діяльність (протидія) державних органів і органів місцевої самоврядності;
  - активність кредиторів по вимозі боргів;

- ефективні ділові стосунки з фінансово–банківською системою (здатність або можливість залучати кредитні ресурси за мінімально можливою ціною);
- надійність партнерів і контрагентів.

Для визначення рівня фінансової безпеки підприємства показники фінансової безпеки повинні мати порогові значення для можливості порівняння показників з їх граничними значеннями.

Для розробки системи порогових значень фінансової безпеки підприємства, необхідно визначити показники, що характеризують безпеку і виявити їх кількісні значення.

Стан фінансової безпеки підприємства, можна оцінити за допомогою системи показників. До них відносяться:

1. Фінансові коефіцієнти.
2. Стан дебіторської і кредиторської заборгованості.
3. Темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів [48].

Для забезпечення фінансової безпеки на підприємстві повинні функціонувати спеціальні органи. Організаційна діяльність на підприємстві передбачає створення структури, що здійснює аналіз стану фінансової безпеки підприємства як складової економічної безпеки та розробку мір по забезпеченню економічної безпеки на підприємстві в цілому, що залежить від особливостей бізнесу може бути як власним підрозділом так і притягненим на договірній основі.

Діяльність органів по забезпеченню фінансової безпеки підприємства включає (рис 3.2):

Рис 3.2. Складові системи забезпечення фінансової безпеки

Ключовий чинник успішного розвитку підприємства – грамотний і професійний менеджмент, а головний чинник ризику – некомпетентність і недобросовісна співробітників. У таких умовах проблема фінансової стійкості і безпеки підприємств стає надзвичайно актуальною і стратегічною.

На підприємстві повинна бути розроблена стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства, що повинна включати наступне:

- 1) визначення критеріїв і параметрів (кількісних і якісних порогових значень) фінансової системи підприємства, що відповідають вимогам його фінансової безпеки;
- 2) розробку механізмів і заходів ідентифікації погроз фінансовій безпеці підприємства і їх носіїв;
- 3) характеристику областей їх прояву (сфер локалізації погроз);
- 4) встановлення основних суб'єктів погроз, механізмів їх функціонування, критеріїв їх дії на економічну (включаючи фінансову) систему підприємства;

5) розробку методології прогнозування, виявлення і запобігання виникненню чинників, що визначають виникнення погроз фінансовій безпеці, проведення досліджень по виявленню тенденцій і можливостей розвитку таких погроз;

6) організацію адекватної системи забезпечення фінансової безпеки підприємства;

7) формування механізмів і заходів фінансово-економічної політики, нейтралізуючих або пом'якшувальних дію негативних чинників;

8) визначення об'єктів, предметів, параметрів контролю за забезпеченням фінансової безпеки підприємства.

Для зниження внутрішніх небезпек і погроз фінансовій безпеці підприємства необхідна, перш за все, структура контролю за забезпеченням фінансової безпеки підприємства. Вона може мати наступний вигляд (принципова схема) (рис. 3.3):

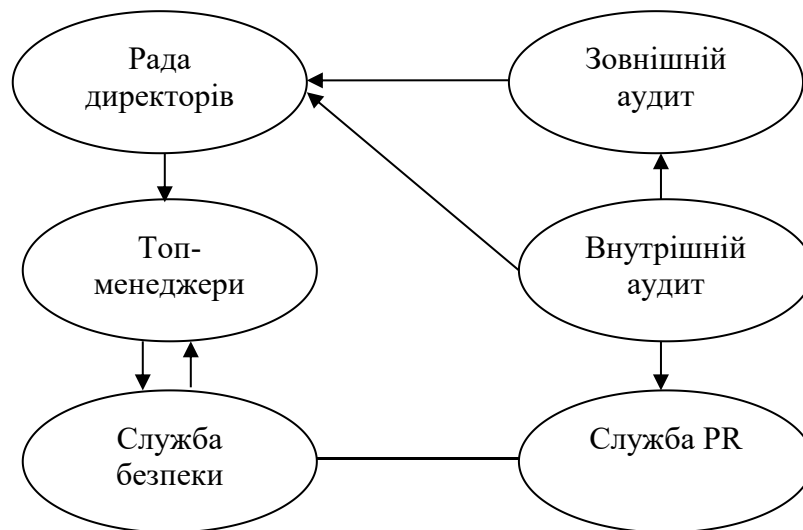

Рис 3.3. Структура контролю за забезпеченням фінансової безпеки підприємства (принципова схема)

Орган, який повинен в оперативному режимі проводити моніторинг фінансової безпеки, оперативно реагувати на зміну ситуації, регулярно готувати документи директорів і раді директорів для ухвалення рішень по тих або інших проблемах і контролювати їх виконання, – це служба фінансової безпеки підприємства.

Таким чином, для організації ефективної системи фінансової безпеки підприємства необхідна розробка відповідної документації підприємства, де мають бути визначені внутрішні і зовнішні погрози, а також критерії, на підставі яких фінансова безпека підприємства може бути визнана порушеною.

Висновки до розділу 3

В даному розділі розглянуто пропозиції по прискоренню швидкості обертання авансованого капіталу Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз», шляхи більш результативного використання оборотних коштів і підвищення ефективності виробництва підприємства.

Керівництву підприємства пропонується провести реструктуризацію оборотних коштів; більше уваги приділяти реалізації заходів, які сприяють відносному вивільненню оборотних коштів; застосовувати комплексну систему планування оборотних активів.

Ці заходи, з нашої точки зору, сприятимуть підвищенню рентабельності сукупного капіталу підприємства Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» через вплив на оборотність оборотних активів.

Крім того, для забезпечення фінансової безпеки і можливості передбачення ризиків, на досліджуваному підприємстві запропоновано впровадження системи органів управління фінансовою безпекою, що мають проводити діагностування стану підприємства, прогнозувати можливі загрози та проводити низку мір по забезпеченню стабільності системи фінансової зокрема та економічної безпеки підприємства в цілому.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Значення управління фінансами підприємств полягає в такій організації роботи фінансових служб, яка дає змогу залучати додаткові фінансові ресурси на найвигідніших умовах, інвестувати їх із найбільшим ефектом, проводити прибуткові операції на фінансовому ринку.

Управління фінансами включає також сферу фінансового забезпечення капітальних вкладень на технічне переобладнання, реконструкцію та розширення підприємств. У цьому разі фінансисти мусять точно визначити: власні джерела фінансування капітальних вкладень, передовсім амортизаційні відрахування та чистий прибуток; залучені кошти, які можуть надійти від емісії цінних паперів; можливості одержання довгострокових кредитів.

Безпосереднім завданням управління фінансами підприємств є забезпечення формування та правильного розподілу виручки від реалізації продукції для відновлення оборотних коштів, формування амортизаційного фонду, валового та чистого доходу. Кожне підприємство прагне забезпечити ліквідність оборотних активів для своєчасного погашення короткострокової кредиторської заборгованості. Тому своєчасне та повне надходження виручки від реалізації продукції постійно контролюється фінансовими менеджерами.

Управління фінансами підприємств включає також сферу формування, розподілу та використання прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства. Розподіл прибутку є однією з форм реалізації економічних інтересів учасників процесу відтворення. Від регулювання розподілу чистого доходу залежить мотивація розвитку виробництва, можливість дальшого збільшення прибутку.

Аналіз системи управління фінансами Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» за три звітних періоди показав, що в структурі активів підприємства найбільшу питому вагу на початок 2021 року займали оборотні активи і це свідчило про мобільність майна. В свою чергу на початок 2021 року найбільший внесок у формування оборотних активів підприємства внесли

кошти у розрахунках, а саме дебіторська заборгованість. Але за 2022 – 2023 рік спостерігається зменшення питомої ваги оборотних активів. За рахунок цього збільшувалася питома вага необоротних активів. На кінець 2023 року підприємство має «важку» структуру активів, а це свідчить про значні накладні витрати, високу чутливість до зміни виручки та сприяє зменшенню оборотності майна.

Основним джерелом формування майна Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» є власний капітал. Найбільш питому вагу власного капіталу у розмірі 68,2 % підприємство мало на кінець 2022 року, але на кінець 2023 року вона зменшилась до 55,8 %. Зобов'язання підприємства складаються на 100 % з поточних, які в свою чергу складаються тільки з кредиторської заборгованості. Підприємство не користується довгостроковими позичками та не створює забезпечення наступних витрат та платежів.

Розрахунок ефективності використання майна та капіталу показав, що за три звітних періоди: тривалість одного обороту активів зменшився з 287 до 169 діб; період обігу поточних активів зменшився з 188 до 91 діб. Ці зміни відбулися за рахунок того, що основні засоби підприємства на 70 % зношені та майже вдвічі скоротилися середні залишки оборотних активів. На кінець 2023 року спостерігається незначне збільшення коефіцієнта фондівіддачі, а за рахунок цього відбувається зменшення витрат реалізованої продукції.

Період погашення поточної заборгованості зменшився з 71 до 48 діб, а період обігу кредиторської заборгованості збільшився з 13 до 24 діб.

Коефіцієнти рентабельності показали, що за рахунок отримання на протязі двох звітних періодів підприємством збитків вона значно знизилась, а підприємство стало не рентабельним.

Спостерігається збільшення у динаміці показника капіталовіддачі і це відбувається за рахунок того, що сукупний капітал підприємства зменшувався інтенсивніше ніж чистий дохід від реалізації робіт (товарів, послуг).

Розрахунок коефіцієнтів стану основних засобів показав, що підприємству для підвищення ефективності основних засобів потрібно провести заміну і модернізацію застарілого обладнання.

У результаті аналізу платоспроможності та фінансової стійкості було встановлено, що підприємство на початок 2021 року мало абсолютний тип фінансової стійкості. Це свідчило про високу ступінь незалежності від зовнішніх інвесторів та кредиторів. А вже на кінець 2023 року Івано–Франківська філія ПАТ «Концерн Галнафтогаз» має кризове фінансове становище, тобто це означає що у підприємства не вистачає власних коштів і воно використовує кредиторську заборгованість. Аналіз фінансової стійкості за допомогою коефіцієнтів показав, що найліпшу позицію підприємство мало на кінець 2022 року. У цей період зіставлення власного та позичкового капіталу – 68 : 32. За рахунок цього 55 % власних коштів було вкладено в обіговий капітал і були сформовані на 140 % матеріальні запаси та на 47 % обігові засоби. В результаті діяльності підприємства за 2023 рік маємо, що тільки 8 % власних коштів вкладено в обіговий капітал, який формує на 14 % матеріальні запаси та на 6 % обігові засоби.

Аналіз ліквідності за допомогою коефіцієнтів показав, що з початку 2021 року по початок 2023 року підприємство нераціонально використовувало грошові кошти і тому була порушена структура капіталу. На кінець 2023 року ліквідність балансу погіршилася. Коефіцієнт загальної ліквідності став знаходитися в межах норми за рахунок запасів та витрат майбутніх періодів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності за три звітних періоди був нижче за оптимальне значення і це свідчить про відсутність грошових коштів на розрахунковому рахунку. Але це не дає підстави робити висновки про неможливість підприємства негайно погасити свої борги, бо малоймовірно, щоб усі кредитори одночасно пред'явили йому свої боргові вимоги.

Керівництву підприємства пропонується провести реструктуризацію оборотних коштів; більше уваги приділяти реалізації заходів, які сприяють

відносному вивільненню оборотних коштів; застосовувати комплексну систему планування оборотних активів.

Ці заходи, з нашої точки зору, сприятимуть підвищенню рентабельності сукупного капіталу підприємства Івано–Франківської філії ПАТ «Концерн Галнафтогаз» через вплив на оборотність оборотних активів.

Крім того, для забезпечення фінансової безпеки і можливості передбачення ризиків, на досліджуваному підприємстві запропоновано впровадження системи органів управління фінансовою безпекою, що мають проводити діагностування стану підприємства, прогнозувати можливі загрози та проводити низку мір по забезпеченню стабільності системи фінансової зокрема та економічної безпеки підприємства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року N 436–IV
2. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” N 335/94–вр від 28.12.94. В редакції Закону N 440–IV від 16.01.2003.
3. Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”. // В редакції закону N 1829–III від 22.06.2000 // ВВР. –2000. –№46, ст.391.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності". Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. N 87.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс" Наказ Мінфіну України № 87 від 31/03/99 р.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати" Затверджено Наказом Міністерства фінансів України N 87 від 31.03.99 р.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09 серпня 2002 року № 440 р «Про схвалення плану заходів щодо виконання Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002 – 2022 роки».
8. Указ Президента України від 07 липня 2003 року № 580/2003 «Про додаткові заходи щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України»
9. Закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» 2006 р.
10. Програми дій Уряду, Постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 року № 1801 «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002 – 2022 роки». (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 1568 від 08 листопада 2006 року).

11. Арєфєва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки // актуальні проблеми економіки, 2023. – №1. – 2023. – С.98–103
12. Артеменко В.Г. Беллендир М.В. Фінансовий аналіз. – М.: Видавництво “ДІС”, 2001.–128 с.
13. Белая О.Г. Фінансова стабілізація підприємств // Финансы України. – 2000. –№10.– С.89–94.
14. Бенъ Т.Г., Довбня С.Б. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства // Фінанси України № 2002
15. Бердникова Т.Б. Аніліз і діагностика фінансово–господарської діяльності підприємства: Уч.пос. – М.; ІНФРА – М, 2001– 215с.
16. Білейченко О.Г. Структура оборотних коштів в умовах ринкової економіки. Фінанси України, 2003 , №12.
17. Воробйов Ю.М. Особливості формування фінансового капіталу підприємств. Фінанси України, 2000.
18. Василик О.Д. Державні фінанси України. – ДО.:– Высшая школа, 2000.– 383 с.
19. Василик О.Д. Фінанси в економічній системі государства // Финансы України. 2000. – № 1–С.3–11.
20. Волчков С.А., Балахонова И.В. Использование современных стандартов управления предприятием (MRPII, ERP, CSRP, ISO 9000) для непрерывного улучшения бизнес–процессов (BPI) // Организатор производства. 2004. № 1
21. Волчков С.А., Балахонова И.В. Моделирование для непрерывного улучшения бизнес–процессов на базе стандартов ERP и ИСО 9001 от 2003 года // Методы менеджмента качества. 2004. № 2.
22. Гончаров А.Б. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. – Х.:ВД «ІНЖЕК», 2003 р. – 240 с.
23. Горфинкель В.Я. Курс підприємництва .–М.: Финансы, ЮНІТІ, 2002.
24. Грачова Р. Як визначити реальний фінансово–майновий стан свого підприємства.//Дебет–Кредит. – 2000. – №34

25. Гужва В.М. «Інформаційні системи і технології на підприємствах», м. Київ, 2001. Міністерство освіти і науки України. Київський національний економічний університет.
26. А.В. Гукова, И.Д. Аникина. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности // Образование и общество. – 2006. – №3. – С. 98–102
27. Жидецький В.Ц, Джиги рай В.С. «Основи охорони праці» м. Львів «Афіша», 2000.– 76 с.
28. Ефимова О.В. Фінансовий аналіз .–М.:Бухгалтерський облік, 1998.–232 с.
29. Ермолович Л.Л. Аналіз фінансово–господарської діяльності підприємства. – Мн.: БГЕУ, 2000.– 154 с.
30. Іваненко В.М. Курс економічного аналізу: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2006. – 302с.
31. Ізмайлова К.У. Фінансовий аналіз : Науковий посібник. м. Київ, МАУП, 2005.
32. Каруца С.М.. Фінансова звітність як предмет державного фінансового контролю.// Фінансовий контроль(всеукраїнський науково–теоретичний, інформаційно практичний журнал) № 1 від 09.01.2002
33. Керб Л.П. «Основи охорони праці» Київський національний економічний університет. Навчально – методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. м. Київ, 2001.– 78 с.
34. Калгина Н.У, Поляк Г.Б. Фінанси підприємств. м. Москва, Юнити, 2000.
35. Кириченко О.А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи // Финансовые рынки и ценные бумаги, 2023. – №16. – 2023. – С. 22–28
36. Ковальчук Т.М. Оперативний аналіз поточної дебіторської заборгованості в керуванні. Економіка АПК, 2000 № 11
37. Ковалев О.В. Фінансовий аналіз. Управління капіталів. Вибір інвестицій. Аналіз звітності і статистика, 2001.– 512 с.

38. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. 2-ге вид., перероб і доп. К.: Знання, 2005. 485 с.
39. Кожанова Є. П., Отенко І. П. Економічний аналіз: Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни— Х.: ВД «ИНЖЕК», 2003. —208 с.
40. Кондратьев О.В. Фінансова стійкість в механізмі господарювання підприємств // Финансы України.— 2005.— №9.— С.66–70.
41. Крейнина М.Н. Фінансовий стан підприємства. Методи оцінки. — М.: ІКЦ “ДІС”, 2001.— 224 с.
42. Кручок С. О. Оцінка фінансового стану підприємств // Фінанси України № 8 стр.40– 2002 р.
43. Ковалева А.М. Фінанси. — М.: Финансы і статистика, 1999.— 336 с.
44. Колчина Н.В., Поляк Г.Б. Фінанси підприємств М.:Юнити, 2000.— 413 с.
45. Коробов М.Я. Фінансово – економічний аналіз діяльності підприємств. м. Київ, « Знання », 2001.
46. Карбовник А.М. Деякі аспекти керування дебіторською заборгованістю. Фінанси України, 2001 №9
47. Корчажнікова Л. Проблеми бухгалтерського й управлінського обліку. Бухгалтерський облік і аудит, 2001
48. Кузенко Т.Б., Прохорова В.В., Саблина Н.В. Управление фінансовою безпекою на підприємстві // Бизнес Информ № 12 (1),2021. — 2022. — С. 27–29.
49. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб’єктів господарювання. м. Київ, 2001. Міністерство освіти і науки України Київський національний економічний університет.
50. Марченко А.А. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів. Фінанси України, 2002 №9
51. Мищак О.В. Ліквідність як елемент фінансового управління діяльністю підприємства // Фінанси України №10 – стор.62–2003р.
52. Павликовский А.М., Вакуленко Е.В. Ліквідність і платоспроможність підприємницьких структур// Фінанси України.—1999.— №6.—с.127–130.

53. Полозенко Д.В. Фінансова стабільність підприємства: єство і шляхи її осуществления//Финансы України 2003.–№3.– с.55–62
54. Плиса В.И. Управління фінансовою стійкістю підприємства//Финансы України 2004.–№5.– С.86–90.
55. Плікус І. Й. Система моніторингу для фінансового прогнозу діяльності підприємства // Фінанси України – №4 – стор.35 – 2003р.
56. Павловська О.В., Притупяк Н.М., Невмирицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч.метод, посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002 – 388с.
57. Поддєрьогін А.М., Наумова А.Ю. Деякі питання фінансової стабілізації в Україні // Финанси України 2003.–№12.– с.8–14.
58. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. Посібнику. К.: Центр навчальної літератури, 2021. 488 с.
59. Рупняк М. Я. “Фінанси акціонерних товариств” // “Фінанси України”. – 2004 р. – № 5. – с. 105–110.
60. Русак Н.А., Русак В.А. Фінансовий аналіз суб'єкта господарювання. – Мн.: Высшая школа, 2001.–254 с.
61. Руснак П.П. Економіка сільського господарства К.: Урожай, 2000.– 320 с.
62. Страхарчук А.Я. , Страхарчук В.П. « Інформаційні технології в економіці » м. Київ, 2003 . Укоопспілка. Навчально – методичний центр «Укоопосвіта »
63. Стоянова Е.С. Фінансовий менеджмент. – М. : Перспектива, 2003.– 154 с.
64. Старовойтов М.К., Фомин П.А. Практический инструментарий организации управления промышленным предприятием.// http://www.cis2000.ru/publish/books/book_4/intro.shtml.
65. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства. Навч. посіб. – К.:”Каравела”, 2003. – 432 с.
66. Фінанси підприємств: Підручник / Н.В. Колчина, Г.Б. Поляк, Л.П. Павлова п др.; Під ред. проф. Н.В. Колчиной.– М.: ЮНІТІ, 2000– 413 с.
67. Фінанси: Підручник для вузів. Под.ред. проф. М.В. Романовського, проф. О.В. Врубльовської, проф. Б.М. Сабайти – М.: «Перспектива»; Видавництво «Юрайі», 2000 – 520 с.

68. Фінанси підприємств: Підручник / Кер. авт. коп. наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін . –4– ті вигляд., перероб. та дол. – К.: КНЕУ, 2002 – 571 с.
69. Фере В.А., Романченко О.В. Методи оцінки фінансового ризика//Финансы України 2002.–№2.– с.48–53.
70. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств. Навчальний посібник м. Київ, Ника – Центр, Єльго, 2002.
71. Фінанси України, 2002 № 12.
72. Фінансовий аналіз. Крамаренко Г.О. : Підручник, затверджено МОН України. К.: ЦУЛ, 2022 392 с.
73. Фінансовий аналіз. Цал–Цалко Ю.С. : Підручник, затверджено МОН України. К.: ЦУЛ, 2022 566 с.
74. Фінансовий аналіз. Салила С.Я. : Навч. посібник, рекомендовано МОН України. К.: ЦУЛ, 2005. 208 с.
75. Фінансовий аналіз. Дєєва Н.М. : Навч. посібник, рекомендовано МОН України. К.: ЦУЛ, 2021 328 с.
76. Фінансовий аналіз: теорія і практика. Базілінська О.Я.: Навч. посібник, рекомендовано МОН України. К.: ЦУЛ, 2021 286 с.
77. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. 2–ге видання. Філіна Г.І. : Навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2023 320 с.
78. Фінансова діяльність підприємства. Під редакцією Бандарука О.М. 2–ге вид. – К.: 2002.– с. 16 – 24, с. 30 – 43, с. 279 – 301.
79. Фінанси підприємств: Науковий посібник: Курс лекцій / під редакцією к.е.н, професора Кирейцева Г.Г. м. Київ, ЦУЛ, 2002.
80. Фінансовий менеджмент: Підручник / Кер. кол. авт. і нуак. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. К.: КНЕУ, 2005. 536 с.
81. Фролов В.І. Удосконалювання фінансування оборотного капіталу товариств. Економіка і керування,2001.
82. Чуй И.Р. Финансовый стан підприємства і механізм його стабилизации//Финансы України 2000.– с.31–35.

83. Шеремет А.Д., Сейфулин Р.С. Методика фінансового аналізу М.:ИНФРА –М, 2001.– 176 с.
84. Ямборко Г. Вплив облікової політики на фінансовий результат і оподатковуваний прибуток підприємства. Бухгалтерський облік і аудит, 2001 № 6.
85. Яковлєв А.І. Розвиток фінансового механізму нововведення. Фінанси України, 2002 № 12.
86. Інтернет–портал для управлінців – <http://www.management.com.ua>
87. Экономическая библиотека – <http://www.economics.com.ua>
88. Экономико–правовая библиотека – <http://www.vuzlib.net>